

Fråga alla!

Om kommunernas stöd
till barn som växer upp
i familjer med missbruk

Rapport 2019

PUBLICERAD AV	IOGT-NTOs Juniorförbund, Junis
ADRESS	Box 12825, 112 97 Stockholm
E-POST	info@junis.org
TELEFON	08-672 60 70
REDAKTÖR OCH SKRIBENT	Helena Wannberg
ANALYS AV ENKÄTENS RESULTAT	Anna Carlsson Cheikh, Lina Boberg och Helena Wannberg
OMSLAGSBILD	iStockphoto
BILDER (DÄR INTE ANNAT ANGES)	Pixabay
LAYOUT	Pontus Landström
ISBN	978-91-85357-23-9
TRYCK	Larsson Offsettryck, Linköping 2019

MILJÖMÄRKT LARSSON OFFSETTRYCK 341 298

Fråga alla!

För sextonde året i rad har Junis ställt frågor till kommunerna om vilket stöd de erbjuder barn i familjer med missbruk. Vi har också följt forskning och letat efter goda exempel för att sprida dem så att fler barn ska få det stöd de behöver och har rätt till.

Det finns många fantastiska stödverksamheter och program, men det är ofta svårt att få människor att komma till dem. Särskilt problematiskt är det att det stödet främst når dem som redan uppvisat egna stora svårigheter och kanske därigenom redan "upptäckts" av socialtjänsten. Hur ska vi nå barnen och ungdomarna långt tidigare?

Gång på gång konstaterar vi att det som behövs är generella angreppssätt, metoder där man frågar alla. Förra året skrev vi om skolsköterskor som i de obligatoriska elevhälsosamtalen ställer frågor till alla elever om hur de har det hemma, och inkluderar frågor som handlar om våld och missbruk. I år skriver vi om BarnSäkert på barnavårdscentralerna i Dalarna. Där frågar man alla föräldrar om ekonomiska problem, föräldrastress, nedstämdhet, riskbruk av alkohol och våld i nära relationer.

Vi måste komma bort ifrån tanken att det syns utanpå när någon har ett beroende, för det gör det nästan aldrig. Vi måste också komma bort ifrån tron att det är enkelt för ett barn att berätta när något är fel hemma, för det är det nästan aldrig. Därför måste det finnas rutiner där man frågar alla.

Vi måste visa att det är okej att prata om svåra saker, vi måste fråga många gånger, och vi måste dessutom stå kvar och vara intresserade av svaret.

Mona Örjes
förbundsordförande
IOGT-NTOs Juniorförbund

Rätten till stöd är vuxnas ansvar

Alla barn som lever med en vuxen som dricker för mycket eller använder andra droger ska känna att det är okej att prata om hur de har det. Barnen ska också veta att de inte är ensamma om sin situation.

Stödet till barnen är ett gemensamt ansvar för oss vuxna. Detta är utgångspunkten för denna rapport från IOGT-NTOs Juniorförbund, Junis.

Junis bedriver inte stödverksamhet för barn i familjer med missbruk, men eftersom vi vänder oss till alla barn förstår vi att det i våra föreningar även finns barn till föräldrar som dricker för mycket. Vi vet att föreningsverksamhet och vettiga vuxna är viktiga skyddsfaktorer för barn som har det tufft. I Junis föreningar och på läger vill vi att barn ska ha roligt, känna gemenskap och känna att alla är lika mycket värda. Inga Junis-ledare dricker alkohol eller använder andra droger och på våra aktiviteter är förstås även alla funktionärer alltid nyktra.

Junis ser att vuxnas missbruk är ett problem för barn. Vi vill att alla från makthavare till de som möter barn i sin yrkesroll blir bättre på att se barnens behov. Med vår rapport vill vi driva på utvecklingen för att alla barn som växer upp i missbruksmiljö ska erbjudas stöd.

Junis rapport består av följande delar:

- Vi skildrar goda exempel på verksamhet där man ser till barnens perspektiv och vi berättar om viktig forskning och människor som brinner för barn som växer upp i missbruksmiljö. Dessa artiklar finns i rapportens första del.
- I rapportens andra del finns en redovisning av resultatet från vår enkät till landets alla kommuner, där vi frågat vilket stöd de erbjuder barn i missbruksmiljö. Resultatet diskuteras utifrån forskning på området. Enkätens huvudfrågor redovisas även kommunvis i tabellform. Enkäten har skickats ut årligen sedan 2004.
- Sist i rapporten ger vi tips på böcker, filmer och sajter som kan ge ny kunskap, inspiration och stöd.

Barn som växer upp med missbruk ska veta att de inte är ensamma om sin situation.

Barn i missbruksmiljö, beroende, riskbruk...

Det finns många termer och definitioner på ett problematiskt förhållande till alkohol och andra droger, och de barn som lever i den miljön.

Termerna har olika betydelse beroende på verksamhet och yrkesgrupp. I socialtjänstlagen används benämningarna "missbruk" och "missbrukare", men en definition av dessa saknas. Inom vården finns flera olika screeningmetoder för att bedöma riskbruk, skadligt bruk och beroende av alkohol respektive narkotika hos vuxna.

För diagnostik av sjukdomar inom hälso- och sjukvården, dit missbruk /beroende och psykisk ohälsa räk-

nas, används olika klassifikations-system. Beroende på system kan man utifrån en rad kriterier ställa diagnoserna beroende, missbruk eller skadligt bruk.

För alkohol talas det även om riskbruk, men detta är inte en diagnos. Med det avses oftast en hög genomsnittlig konsumtion av alkohol eller intensivkonsumtion av alkohol minst en gång i månaden.

I Junis rapport begränsar vi oss inte till en speciell definition. Vi utgår ifrån hur barnen upplever sin situation, och deras rätt till stöd.

Läs mer: Nationella riktlinjer för missbruks- och beroendevård, 2014
Socialstyrelsen, www.socialstyrelsen.se

Träffarna med Jag & min familjer förgyller våra liv, säger Merav Nilsson och Karin Fredholm.

Här får familjen prata tillsammans

Bordet fylls med färgglada kort på nallar som visar olika känslor. En nalle är sprudlande glad, en annan orolig, någon är ledsen eller exploderande arg. På varje träff med Jag & min familj får barn och föräldrar välja de nallekort som stämmer överens med dagens känsla. Så görs det mest förbjudna pratbart.

Nallekortet är ett av flera verktyg som Merav Nilsson och Karin Fredholm kan använda när de är samtalsledare i metoden Jag & min familj. De deltar i ett forskningsprojekt som ska ta reda på vilken effekt metoden har (*se faktaruta på nästa sida*). Målet med Jag & min familj är att involvera hela familjen för att prata om missbruket och hur det blir till ett hälsoproblem för hela familjen.

– Jag har även tidigare tyckt att det vore bra att träffa hela familjen, och blev glad när vi fick vara med i detta, säger Merav Nilsson

som jobbar som behandlare för vuxna missbrukare på Uppsala kommuns öppenvård.

Samtalsledare i par

Enligt upplägget i studien utbildas personer som ska jobba i par tillsammans – en från vuxnenheten och en från barn/familjeenheten. Merav Nilsson är samtalsledare tillsammans med Karin Fredholm, familjebehandlare på familjenheten Ling i Uppsala. De fick sin utbildning i början av 2018 och i augusti samma år hade de sina första träffar med en familj. ▶

- ▶ Utgångspunkten i Jag & min familj är att alla föräldrar vill sina barn väl. I programmet är det fokus på barnens perspektiv. Här skapas en plats där barnen kan bli sedda och lyssnade till. Hela familjen får också kunskap om missbruket och hur det påverkar familjen.

”Fakta ger förståelse och även avlastning för barnet.”

– Fakta ger förståelse och även avlastning för barnet, förklarar Merav Nilsson. ”Det är inte jag som gör att mamma dricker”.

Stuprör trots samarbete

Även i Falun finns det utbildade samtalsledare, där Anne-Marie Nilsson och Christina Ljungberg är två av deltagarna som börjat testa programmet. Vi träffas på Dialogen, socialförvaltningens öppenvård för barn, ungdomar och föräldrar. Här har Anne-Marie Nilsson som familjebehandlare bland annat lett stödgrupper för barn i 13 år. Anne-

Marie Nilsson och Christina Ljungberg har haft med varandra att göra under många år. Anne-Marie Nilssons stödgrupper brukar hälsa på Christina Ljungberg på Falu kommuns öppenvårdsenhet Viva för att se vilket stöd vuxna kan få.

– Du har ju också kommit till våra behandlingsgrupper och berättat om vilket stöd som finns för barn, säger Christina Ljungberg till Anne-Marie Nilsson.

Men trots att Anne-Marie Nilsson och Christina Ljungberg på olika vis har samarbetat känner de igen beskrivningen av att de olika enheterna inom socialtjänsten rent organisatoriskt jobbar i parallella stuprör.

– Det kan vara så att till exempel pappa har fått sin behandling, mamma har gått i anhöriggrupp och barnen i stödgrupp. Det har varit öar, där vi som jobbat med respektive familjemedlem inte haft någon riktig aning om hur resten av familjen har det, säger Christina Ljungberg.

Nya saker kommer upp

Christina Ljungberg och Anne-Marie Nilsson har båda saknat ett sätt att möta hela familjen, och de uppskattar att Jag & min familj gör det möjligt för barnen att berätta om sina egna upplevelser och känslor kring missbruket.

– Det kan komma upp saker som familjen aldrig har pratat om tillsammans, och då kan vi som samtalsledare fråga ”vad hände och

Bild: Helena Wamberg

Christina Ljungberg och Anne-Marie Nilsson är vana vid samarbete.

Familjerna som deltar i Jag & min familj känner sig som medskapare i studien och vill bidra till ökad kunskap.

Bild: Helena Wannberg

hur kändes det?”, säger Christina Ljungberg.

I en familj med missbruk kan barnen länge ha tagit rollen som lyssnare till sina föräldrar.

– Men nu lyfter vi det ansvaret från barnet, vi kan säga ”Du ska inte behöva bära allt”.

Olika perspektiv

Att vara två samtalsledare med olika perspektiv och yrkeserfarenhet är en styrka, påpekar Merav Nilsson.

– Det kan uppstå situationer under träffarna där jag inte är så van, och tvärtom. Vi kan bidra med kunskap från två olika håll.

Karin Fredholm och Merav Nilsson berättar om en övning som de skulle göra med familjen, där det blev tydligt att de två samtalsledarna hade olika perspektiv som ledde till att de fick vidga sina vyer.

– Vi hade en väldigt bra diskussion, konstaterar de.

Merav Nilsson upplever att hon har fått en ökad förståelse för hur missbruk påverkar hela familjen. En förståelse som hon kan använda när hon i sitt övriga arbete som behandlare möter en vuxen missbrukare som är förälder.

På bordet hos samtalsledarna i Uppsala finns förutom nallekorterna ▶

*”Vi som samtalsledare
lindrar inte in saker, utan
här talar vi klarspråk.”*

- ▶ flera andra verktyg som kan användas för att förbättra kommunikationen i familjen. Rygggraden i det hela är den manual som samtalsledarna följer. Programmet är upplagt på åtta träffar en gång i veckan, med möjlighet att lägga till två extra träffar. Manualen anger vad som ska tas upp på respektive träff i form av fakta och övningar.
  - Varje träff har en tydlig dagordning, berättar Karin Fredholm. Vi börjar med nallekortet och går igenom veckans höjdpunkt och bottenapp. Vi skriver alltid upp på blädderblocket vad det är vi ska göra idag, och vad som är veckans tema. Och så fikar vi!

Skapar tryggt klimat

Tydligheten och de återkommande punkterna skapar en trygghet, menar Karin Fredholm och Merav Nilsson.

– Det är viktigt att vi som samtalsledare skapar ett klimat där familjen kan lita på att vi tar hand om det som händer, säger Karin Fredholm.

När barnet, kanske för första gången, berättar hur det känns när föräldern är berusad kan det vara tufft för både barn och föräldrar.

Såväl sorg som ilska kan komma upp till ytan.

– Men det är viktigt att tillåta känslorna, menar Karin Fredholm. Och vi som samtalsledare lindrar inte in saker, utan här talar vi klarspråk.

I en familj med missbruk är det vanligt att barnen håller tyst om sina egna känslor.

– Många barn tänker ”vad kan jag säga utan att mamma eller pappa blir ledsen”, säger Anne-Marie Nilsson. Och visst är det tufft för den som missbrukar att få höra det här.

Nytt sätt att prata

Därför är det bra att programmet pågår under flera veckors tid, menar Christina Ljungberg som tror att det gör att saker får sjunka in och familjens förmåga att kommunicera kan bli bättre under tiden. Under träffarna märker familjen att det går att prata om svåra och känslosamma saker på ett respektfullt sätt.

– Familjen kan hitta ett sätt att prata om problemet som jag tror att de kan ha nytta av i många år framöver, konstaterar Christina Ljungberg.

En viktig del av Jag & min familj är också att stärka familjen, bland annat genom att även kunna se det som är bra. De fyra samtalsledarna påpekar att det verkligen är en styrka att som familj börja prata om det mest förbjudna. Insikten om att ”vi gör faktiskt något åt problemet” – det är något att känna stolthet över. ■

En viktig del är att stärka det som är bra i familjen.

Jag & min familj

”Jag & min familj” är ett kunskaps- och motivationsprogram i öppenvård inom kommunal individ- och familjeomsorg för familjer där vuxna har problem med missbruk. Målet med arbetsmetoden är att förbättra barns och vuxnas psykiska hälsa, förbättra familjens kommunikationsförmåga, stärka den vuxnes motivation till förändring samt att både barn och vuxna ska uppleva sig delaktiga i programmet.

Med start 2018 genomförs ett forskningsprojekt som ska utvärdera arbetsmetoden i form av en effektstu-

die med undersökningsgrupper och jämförelsegrupper.

Forskningsprojektet är ett samarbete mellan Högskolan i Dalarna, Uppsala universitet och Region Gävleborg och är finansierat av Folkhälsomyndigheten. Våren 2018 hade hittills 60 samtalsledare från de deltagande kommunerna utbildats.

Grundidéerna i Jag & min familj är framtagna av en drogterapeut på öppenvården Svalan i samarbete med behandlingspersonal på familjecenter i Sandvikens kommun.

Veta mer? Kari Jess, projektledare, kje@du.se.

Efterlyses: En mer verklighetsnära socioonomutbildning

Blivande socioonomer känner sig dåligt förberedda på hur de kan möta behoven hos barn som lever med missbruk och erbjuda barnen rätt stöd.

Detta framkommer i en enkätundersökning som CAN (Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning) gjorde våren 2018, på uppdrag av IOGT-NTOs Juniorförbund, Junis.

Enligt socioonomstudenterna själva behöver de mer kunskap i att identifiera och förstå behoven för att kunna se till barnets bästa. Junis undersökning visar att majoriteten av studenterna har fått generell utbildning kring barn som växer upp i en missbruksmiljö. Trots detta upplever sju av tio att de inte alls eller i låg grad har tillräcklig information för att hantera problematiken på en framtida arbetsplats.

Många av studenterna i undersökningen efterlyser en mer verklighetsförankrad och praktisknära undervisning. Cirka åtta av tio studenter uppgav att de inte alls eller

i låg grad har övat på förhållnings-sätt i ett samtal med missbrukande förälder. Många studenter upplever att barnperspektivet saknas och är ett nedprioriterat område i utbildningen.

I en debattartikel från sommaren 2018 påpekar Junis att det är oroande att blivande socioonomer saknar kunskap om hur de ska föra samtal om missbruk. I ett förändringsarbete som initierats av Nationella samordnaren för den sociala barn- och ungdomsvården framkom det att socioonomer upplevde ett stort behov av utbildning i hur man sam-talar med barn. En sådan färdighet behöver grundläggas redan under socioonomutbildningen. Junis menar att barnperspektivet behöver stärkas i socioonomutbildningen. Även en bred utbildning måste kunna ge blivande socioonomer tillräckliga färdigheter för att känna sig trygga med att kunna möta barnens behov.

***Läs mer:** Att bemöta barn i missbruksmiljö – en osäkerhet hos socioonomstudenter, Maria Zetterqvist, IOGT-NTOs Juniorförbund. Undersökningen finns att läsa på www.junis.se.*

BVC-sköterskorna har förväntats över hur ärliga svar de får från föräldrarna.

Raka frågor ringar in riskerna

Tidigare kunde sjuksköterskorna vid barnvårdscentralen ha en magkänsla om att något inte stämde. Tack vare ett nytt frågeformulär ställer de nu raka frågor till föräldrarna och får svar.

– Det har blivit lättare att prata om alkohol, säger Marie Nilsson och Cecilia Fehrm på barnvårdscentralen i Malung.

Sedan våren 2018 deltar alla barnvårdscentraler, BVC, i Region Dalarna i den tvååriga studien BarnSäkert (se faktaruta på nästa uppslag). Cecilia Fehrm och Marie Nilsson på BVC i Malung är två

av de sjuksköterskor som utbildat sig i metoden, för att tidigt uppmärksamma barn som lever i riskmiljöer och att erbjuda hjälp till de familjer som behöver.

Vi sitter i Falun hos projektets

koordinatorer, Inga-Lill Helsing och Anna Berg, och samtalar via videolänk med Malung-sköterskorna.

– BarnSäkert tar upp flera områden som vi sköterskor har haft svårt att prata om, säger Marie Nilsson.

Marie Nilsson och Cecilia Fehrm är båda positivt överraskade över hur bra det har gått att ta upp sådant som kan upplevas som känsligt – speciellt alkohol.

Alla erbjuds svara

För att identifiera olika psykosociala risker erbjuder BVC alla föräldrar att via en surfplatta svara på ett digitalt frågeformulär, som tar upp barnsäkerhet, ekonomiska problem, föräldrastress, nedstämdhet, riskbruk av alkohol och våld i nära relationer.

– Det som är det nya i detta är själva strukturen, förklarar Anna Berg som själv deltog i den pilotstudie som föregick den större studien. Att erbjuda frågeformulär på det här sättet är något nytt. Det är en styrka att vi erbjuder alla föräldrar att svara på frågorna, vilket är ett arbetssätt som finns

Bild: Catrin Bäck

Cecilia Fehrm och Marie Nilsson.

sedan länge i barnhälsovården.

Cecilia Fehrm och Marie Nilsson håller med om att den stora styrkan är att alla erbjuds, vilket tar bort känslan av att bli utpekad.

– Jag har varit med om någon enstaka förälder som inte har velat svara, men i princip tackar alla ja, säger Cecilia Fehrm.

Vill sina barns bästa

De deltagande BVC-sköterskorna har förvånats över hur ärliga svar som de får från föräldrarna. Inga-Lill Helsing och Anna Berg tror att en förklaring kan vara det stora förtroende som barnhälsovården rent generellt har. Föräldrar till små barn är dessutom lyhörda, och utgångspunkten för BarnSäkert är att föräldrarna vill sina barns bästa. Den svenska barnhälsovården har på senare år blivit mer inriktad på förhållanden i familjen som har betydelse för barnen.

– Vi vet att det inte är bra för barnen att leva i en familj där det dricks för mycket alkohol, säger Inga-Lill Helsing. ▶

Bild: Helena Wärnberg

Inga-Lill Helsing

Anna Berg

- ▶ Om sköterskan ser att det blivit utfall på exempelvis frågorna om riskbruk av alkohol kan detta vara ett underlag för ett uppföljningssamtal. Arbetssättet inom Barn-Säkert bygger på en modell som kallas SEEK (se *faktaruta på nästa uppslag*). Modellen har

”Vi vet att det inte är bra för barnen att leva i en familj där det dricks för mycket alkohol.”

i amerikanska studier visat förbättringar i hur ofta hälso- och sjukvårdspersonalen berörde riskfaktorerna depression, missbruk och våld i nära relationer. Sköterskorna i Dalarna märker själva en skillnad.

– Tack vare formuläret kan det komma fram sådant som inte hade kommit fram annars, menar Cecilia Fehrm. Hos en del väcker det också starka känslor.

– Jag tror att alla sköterskor som deltar har varit med om att frågeformuläret har lett till en skillnad, säger Anna Berg.

Frågor väcker tankar

I något fall kom det fram att en förälder hade ett riskbruk, som hen själv inte såg som något problem. Men i det samtal som följde kom det fram att partnern tyckte annorlunda. En annan förälder berättade att hen verkligen tyckte

om öl, och drack det varje kväll. Efter att frågan lyfts hade hen istället gått över till alkoholfri öl.

Att ställa frågor om alkoholkonsumtion väcker tankar och frågor. Frågor som inte alltid är helt enkla att svara på eftersom vi lever i ett samhälle där det är ett accepterat beteende att dricka alkohol, menar Inga-Lill Hellsing och Anna Berg. Metoden i BarnSäkert blir därför ett stöd för sköterskorna.

– Det är inte jag som person som har synpunkter, utan det ingår i ”paketet” att jag ska ställa de här frågorna, förklarar Marie Nilsson.

Kan hänvisa vidare

Syftet med BarnSäkert är inte att BVC-sköterskorna ska få en missbrukande förälder att bli nykter eller att ta ansvar för att lösa alla andra problem som kommer upp till ytan.

– Men när vi får veta hur det är kan vi hänvisa vidare så att familjen får stöd, säger Marie Nilsson.

Sköterskorna har tillgång till en kontaktlista till olika former av stöd inom de områden som BarnSäkert tar upp. Det kan även finnas med tips på föreläsningar av olika slag från ideella organisationer.

– Vi kan exempelvis tipsa anhöriga om Familjekällan (IOGT-NTO Dalarnas ideella anhörigstöd), berättar Anna Berg.

Alla deltagande BVC-sköterskor

Ökad kunskap kan leda till tidigare insatser.

har också fått utbildning inom de frågor som ryms i BarnSäkert, exempelvis kring hur det är att växa upp med missbruk. Anna Berg och Inga-Lill Hellsing upplever att den nya kunskapen har fått BVC-sköterskorna i Dalarna att tänka på ett nytt sätt.

Att delta i en såpass stor studie som BarnSäkert är spännande, enas de fyra sköterskorna om. Med ökad kunskap om hur de små barnen har det, finns det också möjligheter att gå in tidigt stöd eller andra insatser när det behövs. Anna Bergs och Inga-Lill Hellsings ▶

Tips! BVC-podden
"Det går att göra nåt åt sitt eget alkoholbruk"

I avsnitt 32 av BVC-podden samtalar Malin Bergström, barnhälsovårdspedagog, med Ola Siljeholm, psykolog som forskar om alkohol och föräldraskap. Vad är riskbruk av alkohol? Vad gör man om man misstänker att föräldrar dricker för mycket?

Lyssna: <https://bvcpodden.fireside.fm/32>

Öppnade för samtal

Vid två perioder mellan 2015 och 2017 genomfördes en pilotstudie där sex sjuksköterskor vid fem BVC inom lands-tinget i Dalarna testade SEEK-modellen.

Sjuksköterskorna upplevde att metoden öppnade upp samtalet med föräldern och ledde in på problem som de annars inte skulle ha pratat om. En betydande andel föräldrar uppgav ekonomiska problem (21%), nedstämdhet (19%), extrem föräldrastress (28%), riskbruk/missbruk av alkohol (11,3%) och våld i nära relation (11,1%).

- ▶ förhoppning är att metoden som används inom BarnSäkert kan bli en permanent del av barnhälsovårdens arbetssätt.

Anna Berg konstaterar att frågeformuläret visserligen innebär ytterligare ett arbetsmoment men att det leder till att barnhälsovården vinner tid på lång sikt.

– Tidigare kan vi ha känt på oss att det är något som är fel, men nu kan vi lättare få fram vad det är. ■

Ger tidig upptäckt

BarnSäkert går ut på att tidigt uppmärksamma barn som lever i riskmiljöer och erbjuda dessa familjer den hjälp som de behöver.

BarnSäkert är en så kallad randomiserad kontrollstudie och pågår 2018-2020. Alla barnvårdscentraler inom Region Dalarna deltar i studien, varav hälften genomför intervention och hälften är kontrollgrupp. Totalt deltar cirka 24 000 barn.

Arbetsättet bygger på SEEK-modellen – Safe Environment for Every

Kid, som är utvecklad vid University of Maryland, USA, och har anpassats för svenska förhållanden. SEEK-modellen syftar till att stärka föräldrarnas och familjens funktion, främja barns hälsa, utveckling och säkerhet, och minska risken att barn far illa.

BarnSäkert leds av Steven Lucas, barnhälsovårdsöverläkare Region Uppsala, och Kristin Lindblom, barnhälsovårdsöverläkare Region Dalarna.

Kontakt: barnsakert.dalarna@ltdalarna.se.

*Endast en liten del
av alla barn som
far illa är kända av
myndigheterna.*

Uppväxt med missbruk ökar risken för barnmisshandel

Risken för att utsättas för någon form av misshandel är markant större för barn som under sin uppväxt lever med en vuxen med missbruksproblem. Det visar studien Våld mot barn 2016.

Studien bygger på en elevenkätundersökning med sammanlagt 4 741 elever i årskurs 9 och årskurs 2 i gymnasiet. Nästan 10 procent av eleverna har under sin uppväxt levt med en vuxen med missbruksproblem och utgör en särskilt utsatt grupp när det gäller misshandel. 77 procent av dessa elever har varit utsatta för misshandel i någon form. Hos elever som levt i familj utan missbruk är siffran 26 procent. Bland eleverna som levt i en familj med missbruk hade 32 procent blivit utsatta för allvarliga former av fysiskt våld (jämfört med 7 procent), och 19 procent blivit slagna många gånger (jämfört med 3 procent).

Ekonomisk utsatthet, funktionsnedsättning och att vara placerad i familjehem är andra typer av utsatthet när det gäller misshandel.

Bland de utsatta eleverna var det tre gånger vanligare att de upplevde sitt allmänna hälsotillstånd som dåligt eller mindre bra, jämfört med de elever som inte varit utsatta. Eleverna rapporterade även om mer psykosomatiska besvär som koncentrationssvå-

righeter, sömnsvårigheter, huvudvärk, magont eller att de känt sig spända och ledsna.

Forskarna menar att svaren i studien ger en mer rättvisande bild av läget än vad antalet anmälningar gör, eftersom enkäten gjorts anonymt och även våldsutsatta barn som inte kommit i kontakt med myndigheter har fått en möjlighet att komma till tals. Studien bekräftar tesen att det bara är en liten del av alla barn som far illa som är kända av myndigheter. Av dem som utsatts för misshandel var det bara fem procent som hade berättat för polis. Ännu färre hade berättat för socialtjänsten. Sammanlagt hade drygt tio procent berättat för någon professionell inom skola, socialtjänst, polis, hälso- och sjukvård eller ungdomsmottagning.

Däremot berättar de flesta utsatta barn för någon – vanligast är en jämnårig vän eller syskon, följt av förälder eller nära vuxen. Men ofta stannar berättelsen där, och den kommer sällan till polisens eller socialtjänstens kännedom.

Forskarna konstaterar att det behövs mer kunskap om de utsatta barnen och att förebyggande åtgärder måste sättas in.

Källor: Våld löser inget, en sammanfattning av Våld mot barn 2016 – En nationell kartläggning, Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

Barn som växer upp med missbruk skapar strategier för att hantera sin tillvaro.

”Som ett sår de bär med sig”

Stödgruppen gav barnen ett språk för att beskriva sina erfarenheter. Det konstaterar Anneli Silvén Hagström efter att ha gjort en första analys av det omfattande material som forskaren Thomas Lindstein lämnade efter sig.

I början av 90-talet gjorde forskaren och författaren Thomas Lindstein de första intervjuerna med barn som deltog i Ersta Vändpunktens stödgrupper. Nu, 25 år senare, ska de numera vuxna barnen åter intervjuas.

”Stödgruppen hjälper barnen att förstå sin livssituation bättre”. Den slutsatsen drog Thomas Lindstein

själv i en intervju i Junis rapport 2007.

Han berättade om den treåriga utvärdering av Ersta Vändpunktens stödgruppsverksamhet som han hade gjort på 90-talet för att bland annat försöka svara på frågan varför barnen var så otroligt nöjda med stödgruppen.

Intervjuerna med 63 barn som deltog i stödgrupper var en del av

en så kallad longitudinell studie med tre intervju tillfällen med i genomsnitt fem-sex års mellanrum. Thomas Lindsteins ambition var att även göra intervjuer då barnen blivit vuxna. Men när Lindstein avled fick studien istället gå i arv till andra. Anneli Silvén Hagström, lektor på Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet, är den forskare som nu börjat sätta sig in i det digra materialet.

– Jag har börjat med att analysera livsberättelserna hos en grupp på 19 barn som gick i Ersta Vändpunktens barngrupper. Barnen var då mellan sex och elva år. Jag har velat svara på ”vad är det egentligen de berättar?”

Kan känna igen sig

Det som framkommer är bland annat att deltagandet i stödgruppen har lett till att barnen fått träffa andra barn som de kunnat känna igen sig i. De har fått uppleva att de inte är ensamma om sina känslor och erfarenheter. Även om vissa av barnen varit så unga som sex år när de deltog i gruppen, märks det att de har tagit till sig det som tagits upp vid träffarna.

– Även de minsta barnen har exempelvis kunnat svara på frågan om hur de tar hand om sig

själva och vilka deras behov är: ”Det är viktigt att äta, att jag rör på mig och att jag är med kompisar”.

Anneli Silvén Hagström påpekar att det är slående vilket stort eget ansvar barnen har för att dessa

”Barnen hittar sätt att skärma av det jobbiga som sker.”

grundläggande behov ska tillgodoses. Redan i sju-åttaårsåldern finns det barn som berättar om hur de städar hemma, fixar mat åt sig själva eller sina syskon. Barnen är vad man inom dagens forskning kallar ”young carers”, unga omsorgsgivare.

– De kan berätta om en förälder som är utslagen, hur de klär av och nattar. Det händer att barnen kontrollerar att den sovande föräldern andas och ibland har de fått ringa ambulans.

Hittar strategier

Anneli Silvén Hagström beskriver det som att barnen på olika sätt har hittat strategier för att klara sin tillvaro. De kan inte påverka de större omständigheterna, som föräldrarnas missbruk, men barnen lär sig att hantera det som sker.

– Barnen hittar exempelvis sätt att skärma av det jobbiga som sker, som att ta med sig sina syskon till ett annat rum för att titta på tv. ▶

Bild: Linus Hagström

Anneli Silvén
Hagström

- ▶ I sina berättelser beskriver barnen det som att föräldern har två ansikten, som kan se väldigt olika ut. När föräldern är nykter är den rolig, omtänksam och fungerar som förälder. Men när föräldern blir full ”slutar den att vara förälder”.

”När föräldern är full ’slutar den att vara förälder.’”

I hälften av fallen har det även förekommit våld av något slag. Antingen fick barnen bevittna våld mot en annan vuxen, eller så var de själva offer för aggressiviteten.

Har känt sig annorlunda

Vid de uppföljande intervjuerna då barnen har kommit in i tonåren blir det tydligt att de i större utsträckning börjar reflektera över hur deras barndom har påverkat dem. Ungdomarna upplever att de alltid har varit annorlunda jämfört med sina kompisar.

– Alla beskriver det som ett sår

som de bär med sig.

Några av barnen har under de år som gått mellan intervju tillfällena fått uppleva att den missbrukande föräldern blivit nykter. Ett par har varit med om att föräldern dött. Resten lever med en förälder som fortsätter sitt missbruk.

Missbruk i generationer

I den grupp som Anneli Silvéen Hagström analyserat närmare fanns det både ungdomar som slutförde både högstadium och gymnasium de som hoppade av skolan. Fem personer hade egna missbruksproblem som de fick behandling för.

– De sociala nätverken såg olika ut för barnen. För vissa av barnen fanns det missbruk i flera generationer tillbaka.

Missbruket hade i flera fall lett till att relationerna i släkten inte var så goda, vilket gjorde att barnen exempelvis inte hade tillgång till mor- och farföräldrar som en resurs.

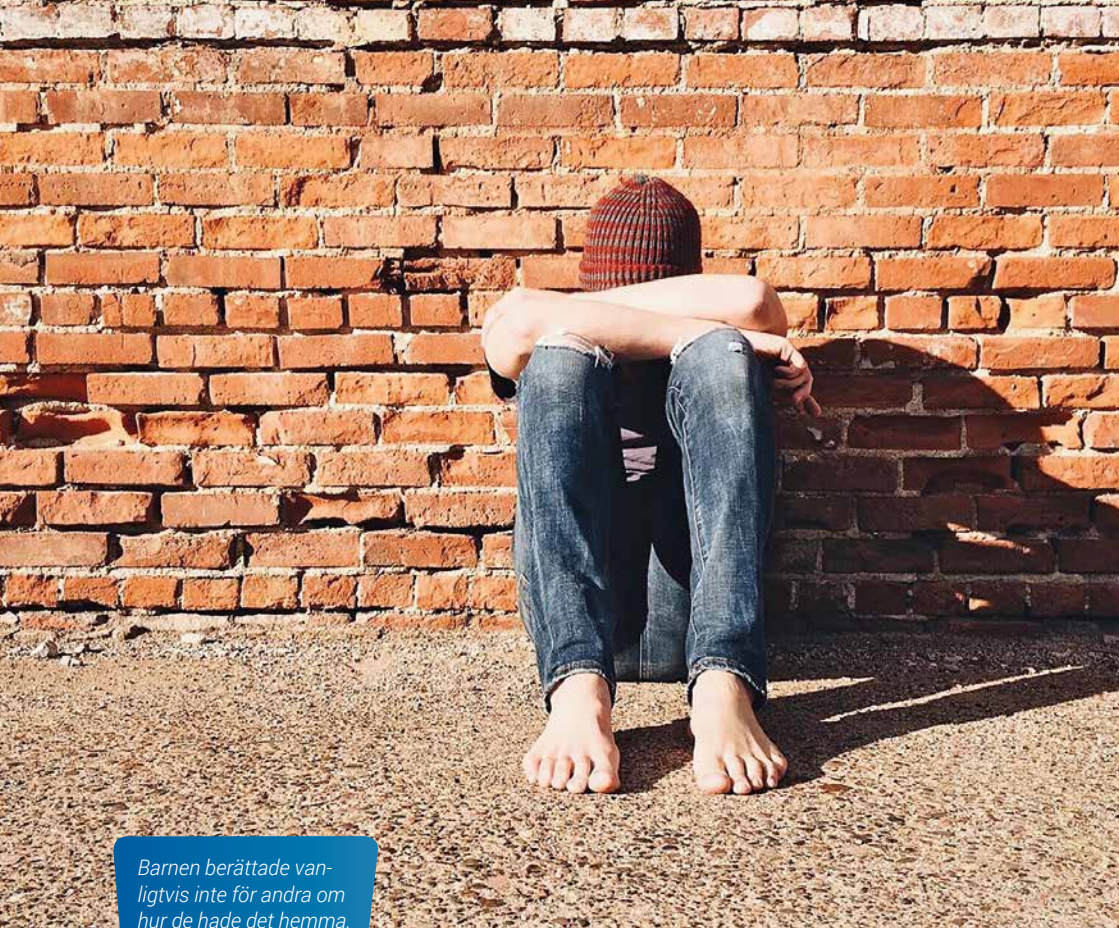
Vändpunkten – pionjärer inom stöd för anhöriga

Vändpunkten är en professionell mottagning inom Ersta diakoni för barn, unga, föräldrar och andra vuxna som lever i eller har vuxit upp i en familj eller relation med missbruk. Vändpunkten startade 1986 och var då Sveriges första verksamhet för anhöriga till personer med beroen-

desjukdomar. Vändpunkten erbjuder idag flera olika former av insatser: pedagogiska program i grupp för olika åldrar, familjesamtal, enskild psykoterapi, sommarläger och rådgivning och krisstöd via telefon och besök på Vändpunkten.

Läs mer: www.erstadiakoni.se/vandpunkten.

Barnen berättade vanligtvis inte för andra om hur de hade det hemma.

De intervjuade barnen gjorde som de flesta andra barn som växer upp med missbruk: de undvek att ta hem kompisar och de berättade vanligtvis inte för andra om hur de hade det.

– Men förr eller senare så blir missbruket synligt, menar Anneli Silvén Hagström. I barnens berättelser förekommer det exempelvis att någon förälder kommer full till fotbollsträningen, någon annan är full när den hämtar på dagis.

Barnen berättar också om hur de

väljer ut någon vuxen de har förtroende för och som får veta hur det står till.

– Man brukar säga att de här barnen är osynliga. Men när jag läser barnens berättelser så har de faktiskt inte bara varit tysta. Sett över tid så blir det tydligt att barnen vanligtvis också bryter tystnaden och söker hjälp vid väl valda tillfällen. Men vad är responsen när de gör det?

Det Anneli Silvén Hagström har sett är att trots att missbruket blir ▶

”Stödgruppen har gett barnen en förmåga att reflektera över vad de är med om. Det har gett dem ett språk.”

- ▶ synligt så tycks det inte leda till någon förändring i barnens situation. Hon menar att det är en viktig lärdom att dra: vuxenvärlden måste ha en beredskap för när barn väljer att berätta och ta emot det som sägs och även agera så att barnen kan få hjälp att förändra sin livssituation. Barnen kan ha samlat mod att berätta för någon, och de berättar kanske bara en gång.

Fått lite stöd

Förutom att delta i stödgrupp har barnen generellt sett fått väldigt lite stöd, konstaterar Anneli Silvén Hagström. Stödgruppen har däremot varit desto viktigare.

- Stödgruppen har gett barnen en förmåga att reflektera över vad de är med om. Det har gett dem ett språk.

Detta är tydligt både vid det första intervjutillfället och de två uppföljande.

- Men det är först vid det allra sista intervjutillfället som två av barnen berättar att de har varit utsatta för sexuella övergrepp. Fram tills dess var de tysta om det. Just övergreppen hade de inte fått ett språk för.

Under en kommande fyraårsperi-

od ska nu Anneli Silvén Hagström jobba vidare med att på olika sätt analysera, jämföra och följa upp intervjuerna med de 63 barn som deltog i 90-talsstudien. I höst börjar intervjuerna där de nu vuxna barnen får berätta om sina liv idag.

- Då får vi ett 25-årigt perspektiv på hur erfarenheterna av att växa upp i missbruksmiljö har påverkat dem in i vuxenlivet och vad stödgrupperna har haft för betydelse.

Sparat medaljen

Attstödgruppen gjort intryck framgick redan i de tidigare uppföljande intervjuerna. Minnena av vad man faktiskt hade gjort i stödgruppen kunde skilja sig åt. De som bara varit sex år när de gick i gruppen hade av förklarliga skäl mer suddiga minnesbilder. Men en sak mindes alla – den medalj som de fått när gruppen hade sin avslutning.

- Medaljen visar att stödgruppen haft en stor betydelse. Barnen svarade ”Ja, den minns jag!”, ”Den har jag fortfarande i min byrålåda!”, ”Den har jag tagit fram när jag har haft det jobbigt!”. ■

Studien ska ge kunskap om hur uppväxten påverkar klivet ut i vuxenlivet.

Barnen följs upp

Under en fyraårsperiod görs en longitudinell kvalitativ studie med analyser av ett material från Thomas Lindsteins forskningsprojekt kring Ersta Vändpunkten. Det ska även göras nya intervjuer med de nu vuxna barnen. Longitudinell studie är en studie över tid där man gör uppföljande intervjuer med dem som deltar i studien. Syftet är att få ny kunskap kring hur barns upplevelser av missbruk i familjen formar uppväxten och klivet in i vuxenvärlden. Projektledare är Ulla Forinder, professor i socialt

arbete vid Akademin för hälsa och arbetsliv, Högskolan i Gävle.

Thomas Lindstein var professor i socialt arbete vid Stockholms universitet. Lindstein följde upp barn och tonåringar till föräldrar med alkoholmissbruk, som deltog i Ersta Vändpunktens verksamhet 1991-1994. Studien av Ersta Vändpunkten innehöll fyra delstudier med flera olika metoder – deltagande observationer, intervjuer med ett 60-tal barn och enkäter till 274 barn.

”Jag har hittat rätten att ta hand om mig själv”

”Jag har en förståelse för att saker kan vara både dåliga och bra.” Lena Lindström växte upp med en pappa som drack för mycket. Idag är Lena själv förälder. Det hon var med om som barn har påverkat henne, men även gett henne erfarenheter att ta tillvara i sitt eget föräldraskap.

– Jag blev mamma ganska sent, när jag var 33 år. Då hade jag hunnit jobba mycket med mig själv och hade fått verktyg för att hantera saker.

Under samtalet med Lena Lindström återkommer vi hela tiden till detta: att jobba med sig själv. Om jag bara hittar det som är jobbigt så kan jag förändra det, menar Lena. Att få sin pappa att sluta dricka var inte möjligt, men hon kunde göra ett val för egen del.

– Så fort jag förstod att alkoholen var anledningen till att pappa var som han var, bestämde jag mig för att jag inte skulle dricka alkohol. Det beslutet gjorde att jag bröt mot mönstret, konstaterar Lena.

Valde egen nykterhet

Lenas äldre syster hade i tonåren kommit med i UNF, Ungdomens Nykterhetsförbund, och även Lena följde med på aktiviteterna, trots att hon först var lite för ung för att bli medlem. Engagemanget i UNF

handlade inte bara om ett ställningstagande:

– Jag och min syster använde UNF-kurserna som ett sätt att komma undan.

Valet att bli nykterist och att finnas med i ett sammanhang där hon kunde må bra för sin egen skull, kan räknas till det som Lena kallar för friskfaktorer. Sådant som bidragit till att hon fungerar som vuxen, trots att det fanns saker som var rejält dåliga när hon var barn.

Lärde sig ha kontroll

Den som växer upp nära en missbrukare utvecklar ofta en sorts överkänsliga sinnen. Man blir expert på att lyssna efter vin som hålls upp, tar in skiftningar i humör, lägger märke till antalet tomburkar i återvinningen, kan identifiera spritlukt trots kamouflerande rakvattensdoft. Lena blev ett av många barn som lärde sig att ha kontroll och de känsliga sinnen finns kvar i vuxen ålder.

Som vuxen har jag hittat rätten att ta hand om mig själv och jag har kunnat begränsa vilka jag tar hand om, säger Lena Lindström.

– Ja, jag hör fortfarande när burkar öppnas på avstånd, säger Lena. Och jag kunde öppna dörren hos pappa och känna att det var bråk i luften, trots att de betedde sig som att allt var bra. Även idag lider jag av när känslan i ett rum inte stämmer överens med det uttalade. Mitt kontrollbehov kommer från åren med pappas missbruk. Det kan fortfarande vara jobbigt att hantera.

Jobba med sig själv

Lenas pappa blev nykter när hon var 12 år, och jobbade med sitt tillfrisknande genom AA, Anonyma Alkoholister. Allt blev inte bra direkt, nykterheten var inte det enda som behövde förändras. Pappans arbete med sig själv fick Lena att så små-

ningom bli medveten om sina egna beteenden.

– När jag var i 18-årsåldern kunde jag nog vara ganska gränslös. Jag ville gärna lägga mig i allt.

Lena började gå på möten med Al-Anon där hon fick insikter som blev början till att försöka förändra vissa beteenden. Verktygen från Al-Anon är något som Lena har praktisk nytta av i sitt föräldraskap, där barnen har sina egna kamper att föra.

Exakt vad som beror på uppväxten med missbruk och vad som hade funnits där ändå är omöjligt att få ett svar på. Men att vissa egenskaper som Lena hade blev förstärkta i och med missbruket är ganska troligt.

– Jag tar lätt på mig skulden, kon- ▶

- ▶ staterar Lena. Jag har alltid känt att jag behöver anpassa mig. Mitt eget värde har handlat om vad jag kan prestera.

Relationen med den man som Lena är gift med bygger på att bli accepterad för den man är. Allt måste inte vara perfekt.

– Jag och min man har jobbat mycket med att det ska vara ”good enough”, tillräckligt bra. Det handlar om allt från att strunta i att städa till att äta färdigmat ibland.

I familjen talar de om att duga som person, inte utifrån prestation. Barnen ska heller inte känna skuld för de vuxnas mående.

– För mig är det viktigt att förmedla till barnen att ”det är inte ditt fel” om det är jag som är arg eller ledsen.

Alltid varit medlaren

Förutom den elvaårige gemensamma sonen finns det i familjen även en femåring och en 17-åring som Lena och hennes make är familjehem åt.

– Jag vill ju rädda världen, skrattar Lena som förklaring till varför de har gjort det valet.

Som barn ville hon bli behandlare och hjälpa missbrukare, men fick rådet att först se till att bli hel själv. Idag kan hon hantera sitt medberoende så att hon inte faller in i gamla mönster.

– Jag har alltid tagit hand om andra, alltid varit medlaren. Som vuxen har jag hittat rätten att ta hand om mig själv och jag har kunnat begränsa vilka jag tar hand om.

Lenas erfarenheter är nu en styrka när hon som familjehem bemöter barn som kan ha upplevt saker som troligtvis skulle förfåra många.

– Jag har ju med mig en medvetenhet om att världen inte är så bra som alla tror. Jag har varit med om hemska saker själv. Om ett barn berättar något hemskt som den har varit med om reagerar jag inte med ett ”NÄMEN, VAD ÄR DET DU SÄGER?!”. Istället lyssnar jag bara och försöker ta emot det. Jag har även en förståelse för att saker kan både vara dåliga och bra, att man kan älska en förälder som gör dåliga saker.

Öppna om psykisk ohälsa

Att under många år leva med känslan att behöva prestera har dock tagit ut sin rätt. Både Lena och hennes make har haft psykisk ohälsa i form av utmattning och utmattningsdepression.

– Jag har ju funderat över hur det påverkar barnen. Vi har försökt vara öppna med det och har pratat om det med barnen. Det ska inte vara något som döljs.

Öppenheten är en viktig friskfaktör för familjen. Lena kan också se de vuxna som fanns där under hennes barndom.

– Det fanns till exempel en lågstadielärare som klarade av att hantera mig – en rörig, rörlig, spattig och frågvis tjej. Hon gjorde det utan att få mig att känna att jag var dålig och gjorde fel. Hon är en av dem som har bidragit till att jag fungerar idag. ■

Uppväxt med missbruk ökar sårbarhet som förälder

Kvinnor som vuxit upp med missbrukande föräldrar kan vara extra sårbara när de själva blir föräldrar. Det visar en ny avhandling av Eva Landegren Tedgård, Lunds universitet.

Studien undersökte psykisk ohälsa och föräldrastress hos föräldrar som sökt behandling på spädbarns- och småbarnspsykiatriska enheten i Malmö. Kvinnorna hade i jämförelse med männen betydligt oftare symptom av ångest, depression och ADHD. Kvinnorna hade även oftare varit med om traumatiska livshändelser och var mer drabbade av föräldrastress än männen.

Både män och kvinnor som vuxit

upp med en missbrukande förälder uppger att de varit utsatta för omsorgssvikt som barn och att de sällan haft någon att prata med om sin situation. Under uppväxten hade de upplevt starka känslor av övergivenhet och en stor brist på stöd. Intervjupersonerna hade börjat ta hand om sina egna föräldrar till priset av att de tryckte bort egna känslor och behov.

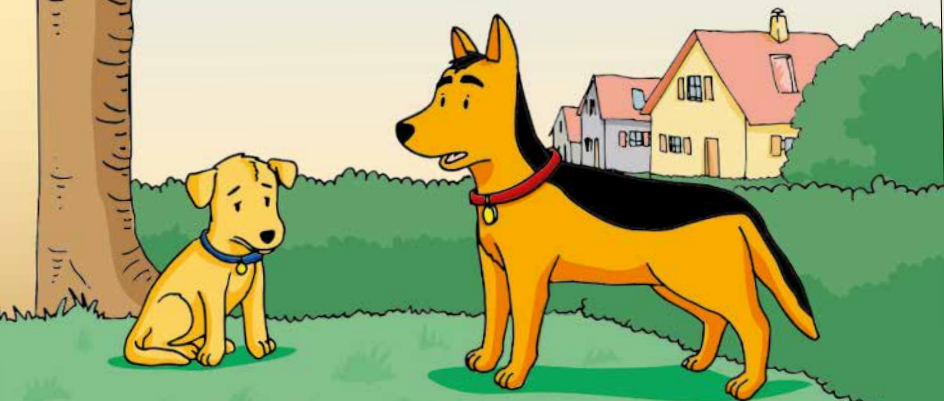
I sin egen roll som föräldrar saknade de förebilder och upplevde en vilshenhet i sitt föräldraskap. Vidare beskrev de en känsla av att ständigt vara i "alarm-beredskap".

Källa: *Struggling with parenthood after an upbringing with substance abusing parents*, Eva Landegren Tedgård, Lunds universitet, 2018.

"Hur är det med dig, Ludde? Jag ser ju att det är något som inte är som det ska. Du ser väldigt ledsen ut, du går inte längre på promenad, och din husse ser man inte heller till."

Ludde visste inte vad han skulle svara.

20

Zorro sa: "Vet du, varit med om såna saker, ta hand om hunden. Låg det en massa gånger förklarade Miras husse. Hon gick till en doktor."

"Sjuk av alkohol!"

"Å, det kan säkert vara. Men som jag förstår dricker."

Hundvalpen Ludde gör barnen synliga

Ludde är en glad hundvalp, men en dag glömmar hans husse Fredrik att mata, klappa och gå ut med honom. Ludde blir alltmer ledsen och förstår inte vad som är fel. Nu ska svenska skolbarn få chansen att lära känna Ludde och tillsammans lära sig vad som kan hända om en vuxen dricker för mycket.

– Vi hoppas att boken om Ludde ska vara ett användbart verktyg för lärare och pedagoger i skolan för att prata med barnen om hur det kan vara att växa upp i en familj med missbruk, säger Gabriella Degerfält Hygrell, projektledare

på Junis, IOGT-NTOs Juniorförbund.

Kär hundvalp har många namn – när Junis först mötte Ludde hette han Rory och bodde i Skottland. Junis ville ta konceptet till Sverige eftersom man såg ett behov av ett

Gabriella Degerfält Hygrell

material som vänder sig till alla barn, inte bara dem där man redan identifierat att det finns problem hemma. Rory kommer dock i själva verket från Schweiz, där han har namnet Bobby.

Ska väcka intresse

I enlighet med det skotska konceptet är den lilla boken om Ludde en del av ett klassrumspaket som innehåller bland annat fem Luddeböcker, lärarhandledning och lektionsplanering.

– Det finns även känslokort med bilder på Ludde, som kan användas för att prata om olika känslor, berättar Gabriella Degerfält Hygrell.

Dessutom får klassen Ludde som gosdjur.

– Klasspaketet är som ett buffébord där vi bland annat ger förslag på olika övningar som kan användas efter att man har läst boken för barnen, säger Gabriella Degerfält Hygrell. Det viktiga är att barnen får reflektera över sina egna känslor och att de får veta vilka rättigheter de har.

Paketet kan användas av de lärare

och pedagoger som har gått en fyra timmars utbildning, som dels består av en generell utbildning om barn i missbruksmiljö, dels en genomgång av Ludde-konceptet.

Under våren 2019 kommer Gabriella Degerfält Hygrell besöka läromedelsmässor och på andra sätt väcka intresse för Ludde bland folk i skolvärlden. Gabriella Degerfält Hygrell upplever att det finns en nyfikenhet och att många tycker att det är ett material som behövs.

– Jag tycker att det är ett fantasistiskt sätt att ta upp den här problematiken. För barnen är det lättare att ta till sig budskapet eftersom det handlar om en hund, tror Gabriella Degerfält Hygrell.

Blir sedd av vän

Förhoppningsvis kan Ludde hjälpa de barn som behöver att få bitarna att falla på plats, så att de kan ta till sig att det finns många som lever med någon som dricker för mycket. Detta tas upp i den del av boken som är Gabriella Degerfält Hygrels favorit, där den ledsna Ludde blir sedd.

– En dag när allt känns hopplöst hoppar grannhunden Zorro över häcken och frågar ”Hur är det med dig, Ludde? Jag ser att det är något som inte är som det ska.” Sedan förklarar han att han känner en annan hund som har en matte som blev sjuk av alkohol. Jag tycker att det är väldigt starkt och tar upp det kanske allra viktigaste – du är inte ensam.

Läs mer: www.junis.se/ludde

Stöd till anhöriga via webben

De flesta vuxna med alkohol- eller beroendeproblem får aldrig vård för sin problematik. Eftersom många vuxna även är föräldrar innebär det också att barnen i dessa familjer inte uppmärksammas av vården eller nås av stödinsatser.

Det finns med andra ord behov av fler vägar att nå familjer med missbruk. Projektet "Skydda barnen" använder sig av ett webbaserat självhjälsprogram och riktar sig till den anhöriga förälder eller annan vuxen vårdnadshavare som inte har alkoholproblem. På så vis hoppas man kunna förbättra barnens situation och skapa en så trygg miljö som möjligt för barnen. Målgruppen är familjer där barnet är i åldern tre till elva år. Självhjälsprogrammet bygger på stödprogrammen CRAFT (Community Reinforcement And Family Training) och ABC (Alla barn i centrum). Det kommer även finnas en kontrollgrupp för att kunna testa effekterna av programmet.

Både den aktiva gruppen och kontrollgruppen har tillgång till ett diskussionsforum för anhöriga på Anhörigstödet. Studien genomförs i samarbete mellan Beroendecentrum Stockholm och Karolinska Institutet med finansiering från Folkhälsomyndigheten.

Föräldrar i hela Sverige är välkomna att anmäla intresse att delta i studien.

Bild: Privat

Ola Siljeholm

– Nya deltagare i studien kan tas emot åtminstone under våren 2019. Därefter kommer resultaten att analyseras under hösten och presenteras under våren 2020, säger Ola Siljeholm vid Beroendecentrum Stockholm.

Intresserad av att vara med i studien?

Hitta mer information på www.anhorigstodet.se.

Vill du veta mer om studien i övrigt?

Kontakta Ola Siljeholm vid Beroendecentrum Stockholm, ola.siljeholm@sll.se.

Upptäckt och stöd – ny lärobok

Hur kan de som möter barn i sin yrkesroll bli bättre på att tidigt upptäcka och hjälpa barn som växer upp i familjer med missbruk? En ny lärobok ger svar på hur barnen kan få stöd både när missbruket pågår och därefter, så att barnen får må bra här och nu och slipper problem senare i livet.

Författare är Karin Alexanderson och Elisabet Näsman vid Uppsala universitet, som båda varit projektledare och forskare i de projekt och utvecklingssamarbeten som ligger till grund för boken. Projekten är finansierade av Folkhälsomyndigheten. Intervjuade barn, ungdomar

och föräldrar ger i boken sin syn på hur livet kan te sig, vilket stöd de fått och vad de hade behövt. Socialtjänst, skola och andra berörda verksamheter har gett exempel på förbättringar av samhällets förmåga att upptäcka och ge stöd till barnfamiljer med missbruksproblem.

Läroboken riktar sig främst till blivande socionomer, lärare och sjuksköterskor, men också till praktiskt verksamma och andra berörda som vill förstå situationen för barn som lever med missbruk i familjen.

Upptäckt och stöd – Om barn till föräldrar med missbruksproblem, Karin Alexanderson och Elisabet Näsman. Studentlitteratur, utges juli 2019.

En rektor ber om ursäkt

”Jag var rektor i 11 år, och nu är det på tiden att jag ber om ursäkt för det som skedde under mitt ansvar.”

Jag är ledsen för din skull – du som hade det svårt hemma, i klassen eller i skolan. Du som gick genom skoldagen med en klump i magen.

En klump som vuxna inte såg. En klump som du försökte dölja, antingen genom att vara extremt rastlös eller extra tyst eller osynlig. Jag är ledsen för att jag inte förstod att det kunde ligga något mer bakom ditt beteende.

När jag var rektor visste jag inte att ditt beteende kunde vara symtom på en svår barndom. Jag visste inte att elever som var arga, kunde vara utsatta för våld i hemmet. Eller att elever som var tysta eller osynliga kanske upplevde sig själva som värdelösa.

Jag är ledsen för din skull – du som kom till mitt kontor, ofta gråtande eller skrikande. Tillsammans med dig kom ofta en lärare eller assistent, som var tydligt irriterad, arg eller förtvivlad för att du hade varit bråkig, utagerande eller uppkäftig och stört undervisningen.

Jag såg vuxna som kände sig maktlösa, som saknade kompetens, och som inte hanterade situationen på bästa sätt för dig. Det

samma gällde mig som rektor. Jag såg att du inte hade det bra, och jag såg att mina egna anställda inte hade det bra. Vi var maktlösa och ovetande, och du var den som fick lida för vår bristande handlingsförmåga.

Till dig som är rektor idag: Min önskan är att du ska förvalta den kunskap som finns om barn som far illa, för barnens bästa på din skola. Att du ska skaffa dig och dina anställda mod och kompetens att agera när barn upplever något illa.

Du vet tillräckligt! Tillräckligt för att göra mycket mer än det jag och andra gjorde tidigare. Tillräckligt för att ge bättre hjälp än vad som ofta görs ännu idag. Låt det märkas att eleverna på din skola inte kommer möta ännu en rektor som måste be om ursäkt.

Helene Kløcker, tidigare rektor

Texten är ett utdrag ur en krönika som publicerades i norska tidningen Verdens Gang.

Helene Kløcker är numera rådgivare vid Stine Sofies Stiftelse i Norge. Stiftelsen jobbar med att förebygga och avslöja våld och övergrepp mot barn och står alltid på barnens sida. År 2016 öppnade Stine Sofie Senteret, världens första kurs- och utbildningscenter för barn och ungdomar som blivit utsatta för våld och övergrepp. Läs mer: <https://www.stinesofiesstiftelse.no/>

Bild: Eva Kvelland

Skolkurage vill ge skolan mod

Projektet Skolkurage från föreningen Maskrosbarn vill ta fram verktyg och metoder för skolpersonal så att de lättare ska kunna identifiera och hjälpa barn som far illa. Under de år som Maskrosbarn har mött ungdomar har de hört många berättelser om lärare, rektorer och elevhälsopersonal som bokstavligen har räddat livet på barn i utsatthet.

Skolan är en viktig plats där barn kan bli identifierade och upptäckta av vuxna. Trots detta har lärare och annan skolpersonal mycket bristfällig kunskap och utbildning om barn i utsatta hemsituationer. Många som jobbar inom skolan är oroliga, frustrerade och känner sig ensamma när de möter elever vars föräldrar har ett missbruk eller psykisk ohälsa. I många fall kan det även saknas riktlinjer, policys eller stöd för personalen när de behöver ta kontakt med social-

tjänst eller agera på annat sätt när barn far illa. De ungdomar som Maskrosbarn möter tillhör en grupp som löper högre risk än andra att själva få psykisk ohälsa, eller begå självmord.

I början av 2019 görs ett undersökande arbete i form av en elevenkät och en enkät till skolpersonal. Skolkurage vill ge elever en egen röst att sätta ord på problematiken och lyssna på skolpersonalens utmaningar och vardag. I slutet av året är målet att bjuda på lösningar, så att fler barn som lever i utsatthet kan ges stöd och förutsättningar att klara skolan.

För dem som vill delta i Skolkurage finns Facebook-gruppen "Skolkurage". Målgruppen är skolpersonal som arbetar med barn och unga, främst på högstadies- och gymnasienivå.

Läs mer på Maskrosbarns hemsida,
www.maskrosbarn.org

Utbildningen till stödgruppleddare gav ökad förståelse för beroendesjukdomen.

Redo att leda grupp

Att gå en utbildning till stödgruppleddare gav Susanna, Eva och Normunds större trygghet. Utbildningen gav både teoretisk kunskap om medberoende och möjlighet att prova praktiska övningar. Kunskapen kommer användas i stödgrupperna vid Gläntan i Mark. – Nu kommer vi kunna leda mer på egen hand i gruppen.

Susanna Gustafsson, Eva Gustafsson och Normunds Zarins bor alla tre i Marks kommun och kommer på olika vis ha en roll inom stödgruppverksamheten vid Gläntan. Susanna och Eva har sedan tidigare funnits med som volontärer i

de stödgrupper som finns.

– Vi har fixat fika, sitter med i grupperna och finns med som en extra vuxen, förklarar Eva.

Både Eva och Susanna kände att de nog kunde behöva lite mer kött på benen när det gällde de

områden som grupperna jobbar med. Passande nog fick de frågan om de ville gå en utbildning till stödgruppledare vid Wendelsbergs folkhögskola i Mölnlycke (se *faktaruta*). Även Normunds, som bland annat jobbar som föreläsare, fick erbjudandet. Alla tre nappade och under hösten 2018 gick de en femton veckor lång utbildning som är en kombination av distansundervisning och två fysiska tredagarsträffar.

Bild: Birgit Senti

Bild: Moaris Skujins

Nya insikter

– Jag har personligen inte levt med beroende så det har varit ett helt nytt område för mig, berättar Susanna. Framförallt detta med medberoende. Utbildningen har varit väldigt, väldigt bra och gett många nya insikter.

– Ja, nu förstår jag mer om beroendesjukdomen och hur de här

Susanna Gustafsson,
Normunds Zarins och
Eva Gustafsson
– tre nyutbildade
stödgruppledare
i Mark.

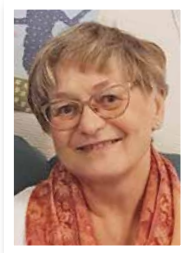

Bild: Birgit Senti

barnen har det. Jag känner mer och mer respekt för de familjer som kämpar med detta, konstaterar Eva.

Vi prataren stund om de fördomar som finns om personer som har ett beroende – fördomar som även ▶

Stödgruppledaren – utbildning på distans

Stödgruppledaren är en distansutbildning för den som vill arbeta med barn och ungdomar till föräldrar, eller andra närstående, med ett riskbruk eller beroende av alkohol och andra droger. Kursen bygger på Junis Barnprogram och UNF:s Ungdomsprogram som båda är författade av Barbro Henriksson och framtagna av IOGT-NTOs Juniorförbund respektive Ungdomens Nykterhetsförbund.

Under kursens gång planerar del-

tagarna för start av barn- eller ungdomsgrupper efter avslutad kurs. Målet med kursen är att deltagaren ska starta/förstärka en stödgruppverksamhet för barn, med sin arbetsgivare eller en ideell organisation som huvudman,

Kursarrangörer är Nätverket Glömda Barnen Västra Götaland, IOGT-NTOs Juniorförbund, Ungdomens Nykterhetsförbund och Wendelsbergs folkhögskola.

Läs mer: <https://wendelsberg.se/stodgruppledaren/>

- ▶ drabbar barnen. Vi pratar också om vikten av att se människan bakom missbruket och att våga se det som finns bakom fasaden.

Till skillnad från Susanna och Eva har Normunds egna erfarenheter av att växa upp med missbruk. Den erfarenheten är hans drivkraft för att öka kunskapen om medberoende hos både vuxna och barn. Han brinner för att i olika sammanhang synliggöra problemen.

– Det är många fler som behöver stöd än de som faktiskt deltar i stödgrupp, konstaterar Normunds.

Utbildning på distans

Under vårt samtal är det tydligt att de tre nyutbildade stödgruppledarna är nöjda med sin utbildning och att de gillar det så kallade program som de har fått lära sig att använda. Det är tydligt upplagt och lätt att följa. Upplägget av själva distansutbildningen tycker de också var bra.

– Varje onsdag hade vi videomöte, berättar Eva.

Hon tyckte visserligen allra bäst om de fysiska träffarna då alla träffades på Wendelsbergs folkhögskola. Men distansutbildningen gjorde det exempelvis möjligt att ta in fler intressanta föreläsare via videolänk. Att utbildningen pågick under femton veckor innebar också att processen att bli ledare fick ta den tid som verkligen kan behövas. Ett annat viktigt inslag i utbildningen var att alla deltagare skulle gå på något möte med AA och AI-Anon,

grupper för personer med eget missbruk respektive anhöriga.

– På det viset bearbetar även varje ledare sig själv och sina upplevelser, menar Normunds.

Lekar och övningar

Att utbilda sig till stödgruppledare innebär att leka väldigt mycket och att göra massor av praktiska övningar.

– Vi som gick kursen gjorde samma sak som barnen sedan ska göra i stödgruppen, förklarar Susanna.

Eva beskriver en övning som brukar användas i Gläntans stödgrupper:

– Man har en papptallrik som man ritar en känsla på. På ena sidan ritar man den känsla som finns inuti och på andra sidan den känsla som man visar upp utåt. På utsidan ritar kanske någon en glad fasad, men på insidan är känslan tårar. Eller så är det ett argt ansikte utåt, som gråter på insidan.

Gläntan

Gläntan i Mark har stödgrupper för barn och ungdomar mellan 7 och 19 år som har föräldrar som missbrukar alkohol eller andra droger, eller har psykisk sjukdom. Verksamheten drivs av Elimkyrkan i Skene (Marks kommun). Programmet som används är religiöst obundet.

Läs mer på: Facebook-sidan "Gläntan i Mark" eller <http://glantanimark.blogg.se>.

– Det är många fler som behöver stöd än de som faktiskt deltar i stödgrupp, konstaterar Normunds Zarins.

Dagen efter vårt samtal ska en ny grupp starta vid Gläntan, där Eva och Susanna nu ska finnas med som ledare. Normunds kommer bland annat att fungera som en sorts ambassadör för Gläntan och även kunna ge samtalsstöd.

Håller kontakten

De som deltog i höstens stödgrupp-
ledarutbildning fortsätter att ha
kontakt via en Facebook-grupp.

– Det känns bra att vi som brinner
för detta kan hålla kontakten
med varandra. Allt eftersom del-

tagarna kommer igång med sina
grupper runt om i landet kan vi
dela med oss av våra erfarenheter,
säger Normunds.

Susanna konstaterar att lärdo-
marna om beroende, medberoende
och barnen som lever i familjer
med missbruk inte tar slut fastän
utbildningen är avslutad.

– Man lär sig ju ständigt nya
saker.

När Susanna och Eva nu fort-
sätter som ledare i Gläntan gör de
det med en ny trygghet.

– Vi är taggade! ■

De glömda barnen

”Hela eftermiddagen i skolan är jag ängslig för hur det skall vara, när jag kommer hem.”

”Alla barnen i skolan berättar om vad de gör för roligt i familjen. Det gör, att jag känner mig så utanför.”

”Mamma ser aldrig efter oss. Jag får vara mamma själv.”

Jag läser den lilla skriften en vårvinterdag och känner igen så många av berättelserna. De kunde varit hämtade ur en undersökning gjord idag, till exempel Näsmans och Alexandersons djupintervjuer med barn och ungdomar som växt upp i familjer med missbruk. Men de kommer från ”The Forgotten Children, a Study of Children with Alcoholic Parents” – som publicerades 1969.

Margaret Cork var socialarbetare och chef för rådgivningsbyrån för ungdom vid Addiction Research Foundation i Toronto, Kanada. Hon intervjuade 115 barn mellan 10 och 15 år, vilkas ena eller båda

föräldrar var alkoholister. Och det var hon som myntade begreppet De glömda barnen.

Att barnens verklighet i så mycket ser exakt likadan ut nu som för femtio år sen, det gör mig förtvivlad. Hur kan det ha hänt så lite på så lång tid? Vi har haft femtio år på oss att lära av resultaten och påverka situationen. Boken har översatts till svenska och kommit ut i flera upplagor, så det är ingen okänd eller gömd kunskap. Femtio år av nya generationer barn som upplever samma skuld och skam, nya generationer barn som inte upptäcks och som inte får det stöd de behöver för att må bra. Vilket oerhört slöseri med människor!

Vi vet att barn som växt upp under svåra förhållanden kan vända sina erfarenheter till tillgångar och styrkor. Men för att de ska kunna göra det behöver de möta kloka vuxna och de behöver få stöd på olika sätt – annars är risken stor att de blir del av ännu en generation vuxna som för vidare problem till sina barn.

Men vad är lösningen?

Tja, tyvärr inget nytt under solen. Margaret Cork sammanfattade det som behövde göras, i fem rekommendationer. Allt stod där, redan för femtio år sedan:

- Vi måste upptäcka och behandla de familjer där en av medlemmarna är alkoholist, redan innan hen eller de övriga familjemedlemmarna tar allvarlig skada.
- Den andra föräldern, den utan alkoholproblem, måste få ta del av en mycket intensivare behandling.
- Vårdpersonal behöver ett nytt sätt att närma sig den alkoholist som är förälder. Alldeles för lite uppmärksamhet har ägnats annat än missbruket och den beroendes personliga problem. De flesta vill vara en god partner och

en god förälder, och det är en utmärkt utgångspunkt för tillfrisknande.

- Större uppmärksamhet måste ägnas åt behandlingen av barnen. Även de barn, vars föräldrar inte vill samarbeta, måste inkluderas, annars missar vi oerhört många av de barn som har riktigt allvarliga problem.
- Vi måste lägga mycket större vikt vid att förebygga alkoholism.

Vad kan du och jag göra för att denna krönika inte kan kopieras rakt av, med exakt samma slutsatser, om femtio år?

Mona Örjes

Junis kommunenkät 2019

VAD GÖR
KOMMUNERNA
för barn
SOM VÄXER UPP I
MISSBRUKS-
MILJÖ?

Uppgifter gällande verksamhetsåret 2018

Sammanfattning

Majoriteten av Sveriges kommuner erbjuder stöd till barn som växer upp i en familj där det finns missbruks-/beroendeproblematik. Trots det deltar endast ett fåtal av dessa barn i de olika stödverksamheter som finns. Det visar den här undersökningen som IOGT-NTOs Juniorförbund, Junis, har gjort. Enkäten som kommunerna har besvarat gäller 2018 års verksamhet.

Stödgrupper och annan riktad stödverksamhet kan ge barnen möjlighet att uppleva att de inte är ensamma samt att bearbeta sina känslor och erfarenheter. Möjligheten att delta i stödverksamhet ska inte bero på var i landet man råkar bo. Junis kräver att alla kommuner ska erbjuda stödverksamhet och ta ansvar för att den faktiskt når målgruppen.

Resultatet från årets enkät visar bland annat:

- 219 av landets 290 kommuner svarade på enkäten.
- 92 procent av de kommuner som svarade uppgav att de hänvisar till någon typ av stödverksamhet.
- Sjutton kommuner uppgav att de inte hänvisar till någon stödverksamhet alls för dessa barn. Två svarade att de inte vet om stödverksamhet erbjuds.
- De vanligaste stödformerna som erbjuds är stödsamtal och stödgrupp.
- Många kommuner har svårt att få kontakt med barnen/rekrytera deltagare till stödverksamheterna.
- Ökad samverkan inom kommunala instanser anses vara den viktigaste åtgärden för att kunna utveckla stödverksamheten för barnen.

I analysen av kommunenkäten görs först en beskrivning av studien samt en bakgrund till ämnet barn i missbruksmiljö. Därefter följer resultatet av Junis enkät till Sveriges kommuner och en diskussion av resultatet. Sist redovisas kommunernas svar i tabellform. En utförligare redovisning av kommunernas svar finns på www.junis.se/rapport.

Introduktion

Varför gör Junis en rapport om kommunernas stöd? IOGT-NTOs Juniorförbund, fortsättningsvis kallat Junis, arbetar för att skapa opinion och påverka beslutsfattare för barns rätt att växa upp i en trygg och nykter miljö. En av Junis viktigaste frågor är att vara barnens röst i alkoholdebatten. Därför har vi sedan 2004 undersökt omfattningen av det stöd som erbjuds barn upp till 18 års ålder som växer upp i missbruksmiljö. Det har vi gjort genom att skicka ut en enkät till landets samtliga kommuner.

Att växa upp med vårdnadshavare med missbruks-/beroendeproblematik kan medföra risker på flera sätt. Riskerna är både kort- och långsiktiga och innefattar bland annat sviktande omvårdnad, övergrepp, sämre fysisk och psykisk hälsa, sämre skolprestation, risk för framtida psykisk ohälsa samt egna missbruksproblem och sociala svårigheter. Konsekvenserna kan vara lindrigare eller allvarigare, men de medför ofta en försämrad livskvalitet och försämrade utvecklingsmöjligheter för det drabbade barnet.

Utifrån ett samhällsekonomiskt perspektiv medför gruppen barn som anhöriga till föräldrar med psykisk sjukdom eller missbruk av alkohol och narkotika stora kostnader. Forskargruppen bakom en hälsoekonomisk studie av samhällets långsiktiga kostnader beräknar merkostnaden till minst 35 miljarder kronor per år (*Hovstadius m fl 2015*). För en svensk mediankommun (då cirka 15 200 invånare) blir merkostnaden betydande; cirka 58 miljoner kronor årligen.

Både enskilda individer och samhället har alltså allt att vinna på att de barn som växer upp i missbruksmiljö får ett bra stöd.

Att vara barn i missbruksmiljö är inte något entydigt och väldefinierat tillstånd. Missbruks- och beroendeproblem kan se olika ut, vara kombinerade med andra sociala och/eller medicinska svårigheter, varierande familjebild, olika stödstrukturer i barnets närhet med mera.

Begreppet missbruk är inte heller okomplicerat. I diagnosmanualer och lagtexter förekommer olika begrepp och sätt att ställa diagnoser. När vi i Junis ställer frågan om vilket stöd som erbjuds barnen är det dock inte angeläget att skilja mellan olika diagnoser – det är barnens villkor som är det viktiga. Eftersom ”barn i missbruksmiljö” har etablerats som begrepp i Sverige, kommer den termen oftast att användas i analysen av Junis kommunenkät.

Hur kan stödverksamheten nå ut till de barn som behöver den?

Syfte

I de flesta svenska kommuner finns stödverksamhet för barn i missbruksmiljö. Det har bland annat Junis årliga enkätundersökning visat. Den visar dock även på svårigheter med verksamheten. Främst tycks detta gälla hur man når ut till barnen och får dem att delta. Det finns ett behov av ökad kunskap om vilka insatser, eller kombinationer av insatser, som är effektiva. På många håll i landet sker ett lokalt utvecklingsarbete som det är intressant att få veta mer om.

I enkäten till kommunerna har vi fokuserat på följande frågor:

- Hur stor andel av kommunerna erbjuder stöd, och vilket stöd erbjuds i så fall?
- Hur många barn nås av stödet?
- Vilka utvecklingsmöjligheter finns för stödverksamheten?

Bakgrund

Stödet till barn i missbruksmiljö

Det senaste decenniet har både forskare och praktiker i ökande grad intresserat sig för vilka konsekvenser alkohol och andra droger har för andra än den person som har missbruksproblem. Alkoholens andra-handseffekter är bland annat ämnet för en rapport från IOGT-NTO och Svenska Läkaresällskapet där en internationell forskargrupp granskat forskningsunderlaget kring andra än konsumenten (*Alkoholens andra-handsskador, rapport 2015/2016*).

Barn som anhöriga i familjer med missbruk har även varit föremål för forskning från exempelvis Uppsala universitet, CAN (Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning) och CHESS (Centre for Health Equity Studies, ett samarbete mellan Stockholms universitet och Karolinska Institutet). Det finns även flera pågående forskningsprojekt.

År 2010 stärktes barns perspektiv i Hälso- och sjukvårdslagen (*HSL kapitel 5 §7*), vilket innebär att barn som anhöriga har lagstadgad rätt till information och stöd.

Nationellt kompetenscentrum anhöriga, Nka, bildades 2008 som en samarbetsresurs för att utveckla anhörigstöd, bland annat kring barn som anhöriga till vuxna med missbruk och psykisk ohälsa. Anhörigfrågorna har också synliggjorts i den allmänna debatten, bland annat tack vare massmedial uppmärksamhet och ett flertal organisationer som lyfter frågorna. Ett exempel är Vit jul-kampanjen, som drivs av Junis och övriga IOGT-NTO-rörelsen. Detta sammantaget har medfört ett ökat fokus på, och kunskap om, frågor som gäller barn i missbruksmiljö.

Barn i missbruksmiljö var länge helt osynliga i såväl forskning som samhällsdebatt. Barnläkaren Ingvar Nylander konstaterade i slutet av 1950-talet att sjukvården fick kontakt med ett antal barn vars symtom inte hade några medicinska förklaringar. Det visade sig att de ofta kom från psykosocialt belastade hem. I avhandlingen *Children of alcoholic fathers* (1960) beskrev han dessa barns problembild. Tjugo år senare undersökte Per-Anders Rydelius hur det hade gått för barnen i Nylanders studie. Bland annat hade ungefär en tredjedel utvecklat egna missbruksproblem, hälsan var sämre och kriminalitet var vanligare.

Margaret Corks bok *De glömda barnen* (1973) byggde på intervjuer med 115 barn. Samtliga hade minst en förälder med missbruksproblem och hade betydande svårigheter på flera områden.

Mycket har hänt sedan ”de glömda barnen” upptäcktes, men även nya studier visar att det fortfarande finns sanning i det som skrevs i Alkoholpolitiska kommissionen (*SOU 1994:29*), om behovet av relevant utbildning hos personal inom barnhälsovård, förskola och skola: ”Bristen

på kunskapsförmedling om anhörigproblematiken är anmärkningsvärd, dels med tanke på omfattningen av problemet, dels mot bakgrund av de konsekvenser som bristande kunskap kan få för barn vars signaler eller beteende tolkas felaktigt”.

Hur många är barnen i missbruksmiljö?

Barn i missbruksmiljö är inte något exakt definierat begrepp. Olika forskning använder olika sätt att räkna. Ofta hänvisas till Statens folkhälsoinstituts (nuvarande Folkhälsomyndighetens) studie ”*Barn i familjer med alkohol- och narkotikaproblem*” (Ljungdahl m fl 2008). I studien bedöms att omkring 20 procent av alla barn upp till 18 års ålder växer upp med ett riskabelt alkoholbruk hos minst en av föräldrarna. Detta innebar omkring 385 000 barn. Enligt rapporten ”*Skolelevers drogvanor 2017*” (Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN) uppger var femte elev i årskurs 9 att de har upplevt att någon av föräldrarna någon gång druckit för mycket alkohol.

Andra studier har undersökt hur många barn som har föräldrar som är aktuella inom missbruks- och beroendevården (Leifman m fl 2014), respektive hur många barn som har föräldrar som vårdats på sjukhus för missbruks-/beroenderelaterade tillstånd respektive psykisk ohälsa (Hjern & Manhica 2013). Dessa studier kommer fram till ett lägre antal, omkring 100 000 barn. Den lägre siffran är inte oväntad, eftersom dessa studier är begränsade till barn som har föräldrar som faktiskt varit inlagda på sjukhus eller inom missbruks- och beroendevården. Hjern och Manhica gör bedömningen att cirka 17 procent av alla barn har någon förälder med ”indikation på missbruk”, och att det ”pekar åt samma håll” som Statens Folkhälsoinstituts beräkningar från 2008.

Internationella studier visar ungefär samma spännvidd som de svenska studierna.

Barnens svårigheter och behov

Barn i missbruksmiljö är inte en enhetlig grupp, med samma svårigheter, problemnivå och behov. Men det finns gemensamma faktorer.

En forskningsöversikt, omfattande tio vetenskapliga studier (Peleg-Oren & Teichman 2006), visar att barn till föräldrar med missbruk/beroende har en ökad risk för ett spektrum av problem: känslomässiga, kognitiva, beteendemässiga och sociala. Risken blev större om föräldrarna inte enbart använde alkohol utan också narkotika.

Ett forsknings- och utvecklingsprojekt kring skolans förmåga att upp-

täcka och ge stöd till ungdomar som växer upp med missbruk, innehåller intervjuer där ungdomar beskriver att de har haft svårt att koncentrera sig i skolan. Ungdomarna berättar även att de har varit våldsamma och destruktiva i skolan samt har en omfattande frånvaro. (*Alexanderson m fl 2017*)

Att växa upp med missbruksrelaterade svårigheter i hemmet är en riskfaktor i en väv av risk- och skyddsfaktorer. Den totala risken ökar om flera riskfaktorer tillkommer (*Eiden m fl 2004; Fals-Stewart m fl 2004*). Olika skyddande faktorer kan på motsvarande sätt minska effekten av föräldrars missbruk. Det är väl känt att skolframgång är en skyddsfaktor (*Bremberg 2008; Fletcher m fl 2008*).

Konsekvenserna av den vuxnes missbruk finns kvar även då missbruket av någon anledning upphör. Missbruket kan ha påverkat barnets personlighet på djupet eller lett till psykiska problem. Svårigheterna finns kvar även sedan missbruket upphört, för vissa en lång tid därefter. (*Alexanderson & Näsman 2017*)

Hela gruppen av barn till föräldrar inom missbruks- och beroendevården borde ses som en riskgrupp, oavsett ålder och om de har tydliga problem eller ej. Det menar forskarna bakom en kartläggning av barn till föräldrar i missbruksmiljö om hur de mår och vilka som får stöd (*Leifman & Raninen 2014*). ”Man tappar i tid och agerar först när problemen blivit större, allvarigare och mer manifesta”, konstaterar de i rapporten.

Hur ser då stödet ut idag?

Insatsernas omfattning, tillgänglighet och effekt

Socialstyrelsen bedömde 1993 att det fanns ett tiotal pågående stödverksamheter i landet med 140 deltagande barn (*Socialstyrelsen 1993:18*). År 2010 bedömde Statens folkhälsoinstitut att omkring 20 procent av kommunerna hade någon form av stöd samt att stödgrupp var vanligast (*Statens folkhälsoinstitut 2010*). Även om studierna enbart är bedömningar kan man ana att stödet ökade under början av 2000-talet. Junis har följt utvecklingen med en årlig enkät till samtliga kommuner sedan 2004. Resultaten av våra kommunenkäter bekräftar bilden att stödet har ökat.

CAN:s forskning (*Leifman & Raninen 2014*) visar att det i stor utsträckning gäller att bo i rätt län, där det finns strukturer och rutiner, för att få stöd. Det är dessutom främst de barn som själva har hunnit få problem som får stöd. Barn som har tydliga problem, exempelvis med att klara skolan eller är deprimerade, har fem gånger högre sannolikhet att få stödinsatser än de barn som inte har tydliga problem.

Av de svar vi har fått på Junis kommunenkät genom åren framkommer

det att ett återkommande problem för dem som arbetar med stödgrupper är att rekrytera barn/ungdomar. En delförklaring till detta kan vi hämta i en undersökning från föreningen Maskrosbarn. Studien visar att många ungdomar tycker att det är svårt att hitta stödverksamheterna, att de ibland har namn som inte uppfattas som lockande samt att kopplingen till socialtjänsten inte alltid uppfattas som något positivt (*Maskrosbarn 2011*).

Vad kan då sägas om effekten av stödet som ges? Kunskapen om effekter av stödgrupper och vissa andra insatser är otillräcklig, men pekar ändå mot att det är positivt för deltagarna (*Larm 2012; Skerfving 2014*). Enligt en intervjustudie med barn och ungdomar i missbruksmiljö upplevs deltagande i stödgrupper som övervägande positivt (*Alexanderson & Näsman 2015*). Forskarna ser dock ett behov av metodutveckling och konstaterar att det är ett problem att stödgrupperna bara når ett fåtal av de barn som lever med missbruk.

Detta stöds av en kunskapsöversikt från Nationellt kompetenscentrum anhöriga, av utvärderade metoder och program för att ge stöd till barn och/eller förälder när en förälder är beroende av alkohol eller andra droger (*Järkestig, Berggren och Hansson 2016*). Kunskapsöversikten visar på behov av ytterligare forskning där program följs upp över tid samt studier i vilka barn och unga ges möjlighet att bidra med information.

Metod

Den här redovisade studien är en enkätstudie och omfattar Sveriges samtliga kommuner. Junis har genomfört samma studie årligen sedan 2004. Vissa förändringar har skett i frågornas utformning. Avsikten är att, med deskriptiv statistik samt med möjlighet till kvalitativa kommentarer, ge en lägesbild och urskilja tendenser.

Enkätens frågor har utgått från studiens syften. Det har bedömts angeläget att hålla nere antalet frågor, för att därigenom upprätthålla en hög svarsfrekvens. Frågorna har granskats av forskare inom området.

Fram till och med 2012 var frågorna inriktade på stödgrupper; från och med år 2013 frågas även om andra former av stöd. Enkäten har varit möjlig att fylla i på webben och på papper. Påminnelser har sänts upp till tre gånger till de kommuner som inte har svarat. Förnyad kontakt har tagits med uppgiftslämnare i vissa fall, om svar varit inkompleta, svårtolkade eller starkt avvikit från tidigare års uppgifter.

I samband med vissa frågor har det funnits möjlighet att lämna kommentarer. Dessa har tagits med i resultatanalysen.

Resultat

av kommunenkäten

Svarsfrekvensen i undersökningen som avser år 2018 är drygt 75 procent. 219 av landets 290 kommuner har svarat.

Nedan redovisas i korthet resultaten för respektive fråga som ställts i enkäten. Därefter följer en resultatdiskussion.

Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?

Majoriteten av kommunerna, 92 procent, uppger att de hänvisar till någon form av stödverksamhet. Det resultatet ligger på ungefär samma nivå som förra året, med en viss minskning. Sjutton kommuner uppger att de inte hänvisar till stöd, en kommun svarar att de inte vet om stödverksamhet erbjuds.

Den övervägande delen av kommunerna hänvisar till verksamheter som drivs i kommunal regi. Det är ganska vanligt att flera kommuner samverkar om gruppverksamhet. Mindre kommuner anser ofta att det egna underlaget är för litet, men tillsammans med närliggande kommuner kan de ordna en verksamhet. Det förekommer också att verksamheten görs av en ideell organisation eller av en privat aktör. Kyrkan nämns ibland som en ideell samarbetspartner.

Vilken typ av stödverksamhet erbjöds under 2018 till barn och unga i familj med missbruksproblem? [DIAGRAM 1]

De som svarade ombads att rangordna de tre vanligaste åtgärderna.

För fjärde året i rad anges stödsamtal vara den vanligaste stödformen (175). Likaså att den näst vanligaste är stödgrupp (159). Kontaktfamilj eller kontaktperson är också vanligt (88). Andra alternativ (till exempel familjegrupp, verksamhet inom elevhälsan och läger) är betydligt ovanligare. Möjligen ses de mera som komplement, det förefaller som om flera kommuner försöker hitta en kombination av insatser som kan passa individen.

Ungefär hur många barn har deltagit i stödverksamheten under 2018?

Enligt enkätsvaren från de 180 kommuner som besvarat frågan är det 2 534 barn som deltagit i stödverksamhet av något slag. Det är dock en uppgift som ska tolkas mycket försiktigt. Svaren på frågan om antalet deltagande barn visar på en stor osäkerhet. Vissa kommuner uppger ett exakt antal som deltagit i stödverksamhet, medan andra uppgiftslämnare inte har tillgång till uppgifter som möjliggör detta. Då ställs man inför valet att lämna en kvalificerad gissning eller inte lämna någon uppgift alls. Båda

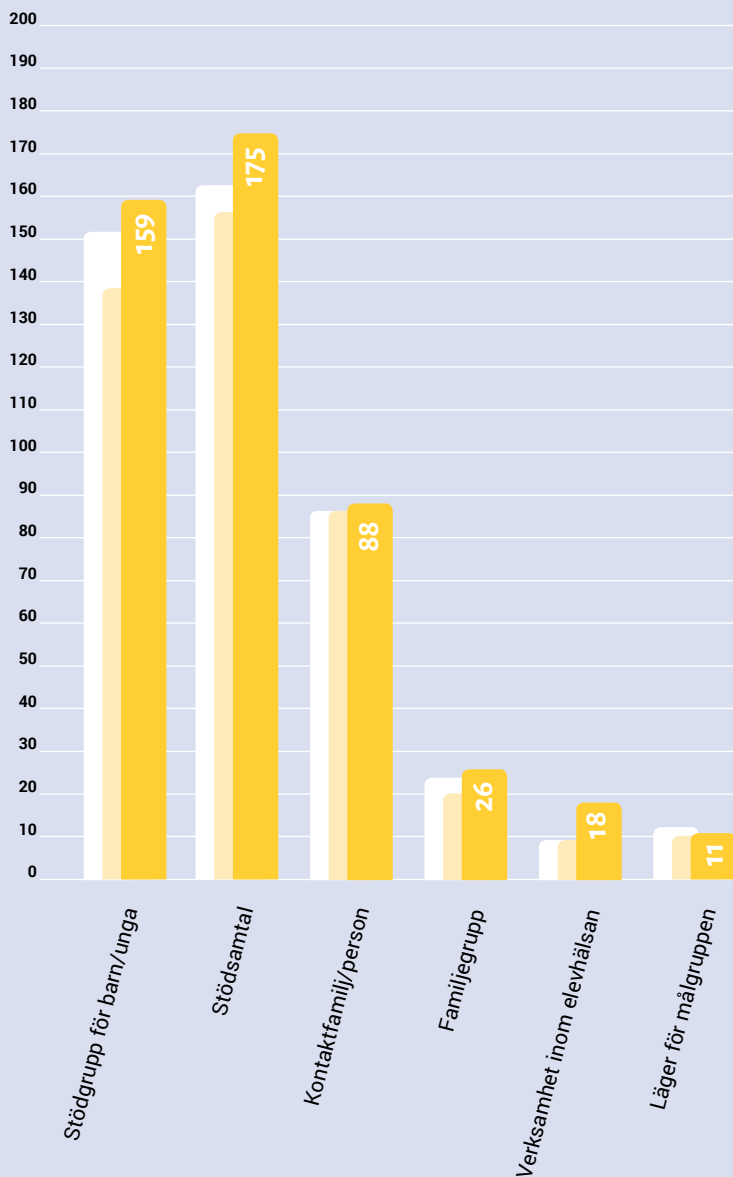

DIAGRAM 1

Vilken typ av stödverksamhet erbjuds under 2018 till barn och unga i familj med missbruksproblem?

FLER SVAR MÖJLIGA

Uppgifter gällande år:

Det borde vara av intresse för politikerna att veta hur många som nås av stödinsatserna.

varianterna förekommer i materialet. Det är anmärkningsvärt att flera kommuner verkar sakna underlag för att kunna svara. Att känna till hur många barn och unga som nås av stödinsatser borde vara av intresse både för tjänstemän och kommunpolitiker.

En slutsats som kan dras utifrån svaren och kommentarerna är att minst 2 534 barn och unga har deltagit i stödverksamheten. Troligtvis är antalet något större. Årets resultat är något lägre än vad svaren visade föregående år (2 648), då svarsfrekvensen var lägre, 67 procent mot årets dryga 75 procent.

Hur får ni kontakt med de barn som vill/behöver delta i stödverksamhet? [DIAGRAM 2]

De som svarade ombads att rangordna de fem vanligaste kontaktvägarna.

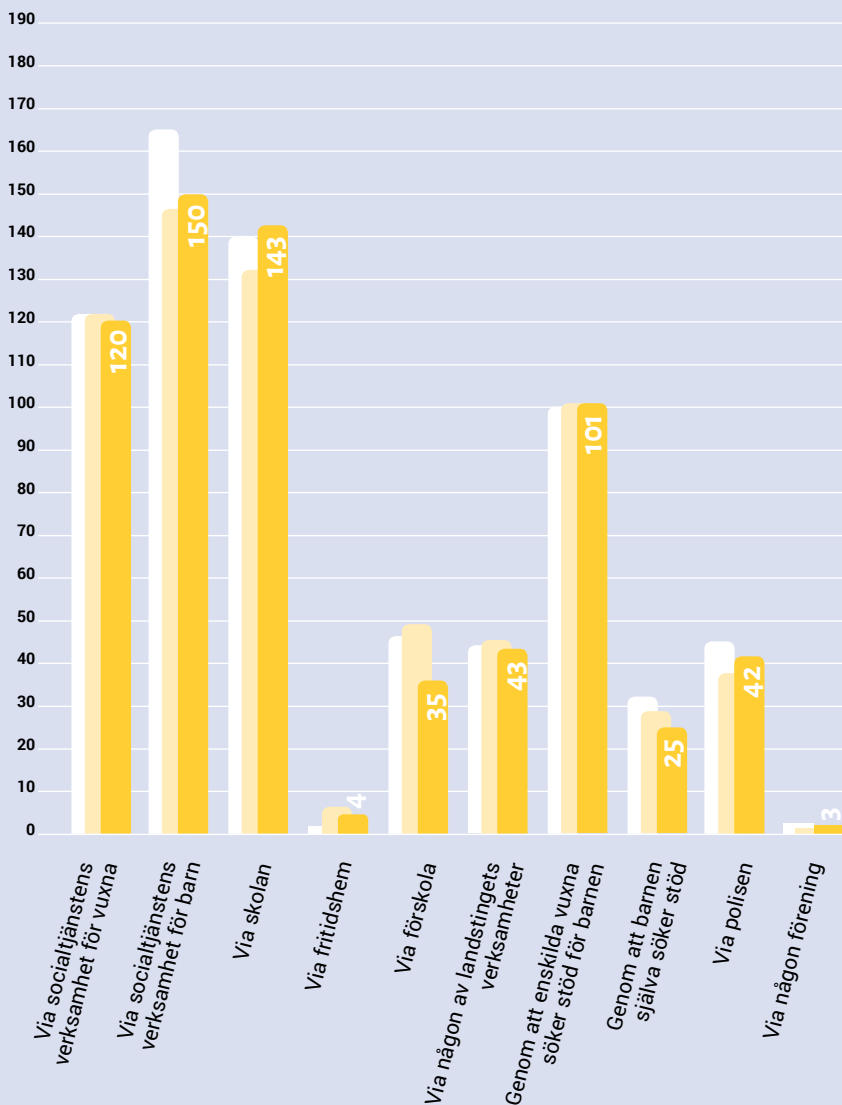
De allra flesta kommunerna får kontakt med barnen genom socialtjänstens verksamhet, antingen den för barn (150) eller den för vuxna (120). Näst vanligast är det att få kontakt genom skolan (143). Även att enskilda vuxna söker kontakt med kommunen (101) är ett vanligt tillvägagångssätt.

Kontakt genom polisen eller landstinget är ungefär lika vanligt, 43 respektive 42 kommuner har angett dessa alternativ. 35 kommuner uppger att de får kontakt genom förskolan medan 25 angett alternativet att barnen själva söker kontakt. Kontakt via fritidshem eller föreningar är ovanligt, endast 4 respektive 3 kommuner har angett detta som alternativ.

Hur får ni kontakt med de barn som vill/behöver delta i stödverksamhet?

FLER SVAR MÖJLIGA

Uppgifter gällande år:

Har det skett några förändringar i stödverksamheten under 2018?

Många kommuner berättar om olika former av förändringar. Dessa är både positiva och negativa, ur verksamhetens synvinkel.

Flera skriver om att personal har börjat, slutat eller fått mer utbildning och att det påverkat verksamheten.

Det finns exempel på kommuner som har kunnat öka antalet stödgrupper och ett par kommuner nämner att man nu kan erbjuda verksamhet till fler åldersgrupper. Någon enstaka skriver att det är kö till verksamheten. Andra kommuner nämner att de har varit tvungna att minska antalet grupper eller ha uppehåll under 2018. Ytterligare andra säger att det är svårt att rekrytera till grupper och att enskilda samtal efterfrågas i större utsträckning alternativt att man har grupper där flera problem i familjen tas upp t ex psykisk ohälsa och skilsmässor.

Några kommuner skriver om ökade insatser för att göra stödverksamheten känd och på så sätt komma i kontakt med fler barn. Många kommuner skriver om ökad satsning på familjer och anhöriga, varav flera är med i ett särskilt forskningsprojekt.

Vilka tre åtgärder anser du är viktigast för att utveckla stödet till barn och unga i familjer med missbruksproblem? [DIAGRAM 3]

De som svarade ombads att rangordna de tre viktigaste åtgärderna.

De klart vanligaste svaren var ökad samverkan mellan kommunala instanser (132) och ökad informationsspridning (117). Mer ekonomiska resurser (92), politiska prioriteringar (90) och fler utbildade stödgruppsledare (72) är alternativ som av många kommuner anges som den tredje viktigaste åtgärden. 36 kommuner har svarat att det kan vara en god idé att erbjuda annan typ av verksamhet. Resultatet har legat på ungefär samma nivå sedan 2014 då frågan infördes i enkäten.

DIAGRAM 3

Vilka tre åtgärder anser du är viktigast för att utveckla stödet till barn och unga i familjer med missbruksproblem?

FLER SVAR MÖJLIGA

Uppgifter gällande år:

2016

2017

2018

Diskussion

I detta avsnitt relateras resultaten till tidigare kunskap inom området.

Metoddiskussion

Majoriteten av kommunerna har valt att svara via ett webbformulär medan några har valt att svara på en pappersenkät. Flertalet av kommunerna ger svar som både är lätta att tolka och som verkar välgrundade.

I de fall där kommunerna uttrycker svårighet med att besvara enkäten så verkar det mer handla om att man har bristande underlag för att kunna ge ett rättvisande svar om sin verksamhet än om till exempel tekniska problem.

VISSA KOMMUNER ANGER exakta siffror på barn som deltar i stödgruppsverksamhet och/eller får enskilda stödsamtal relaterat till just missbruksproblematik i hemmet. Andra förtydligar att deras angivna siffra gäller barn som erhåller beslutade insatser från socialtjänsten, där det finns vetskap om att det förekommer missbruk i familjen.

Andra påpekar att ingen statistik förs och väljer att inte ange något antal medan andra anger en uppskattad siffra på de barn som har haft kontakt med socialtjänstens barn- och ungdomsenhet. Flera tar även upp att familjerna kan ha en komplex problematik där missbruk kan vara en del.

SVÅRIGHETERNA ATT BESVARA frågorna kan anses intressanta i sig. Det kan naturligtvis ha att göra med brister i hur frågorna är formulerade. Möjligen speglar det även att vissa kommuner inte har någon egentlig överblick över stödinsatserna till barn i missbruksmiljöer. Naturligtvis innebär det en svårighet i tolkningen och värderingen av uppgifterna när sådana skillnader redovisas. Enda sättet att eliminera denna svårighet förefaller vara att avstå från vissa frågor, exempelvis om antalet barn som får stöd. Men just detta är ju en väsentlig del av syftet med undersökningen.

Resultatdiskussion

Under de år Junis har gjort enkäten har medvetenheten ökat när det gäller behovet av stöd till barn som växer upp med missbruk. Vi kan se att det blir fler barn som får olika former av stöd. De senaste åren har antalet legat mellan 2 000 och 3 000 barn och unga. Sett till det totala antal barn som kan behöva stöd är detta dock en liten andel (*se Bakgrund*).

Några saker framträder i resultaten. Den övergripande frågan tycks vara: Hur når vi de barn som behöver stöd? Respondenterna återkommer till

att det är svårt att få barn till grupperna, men det finns också kommuner som jobbar på bred front med att nå ut och som lyckas väl med detta. Samverkan är ett nyckelord som ofta återkommer och som efterfrågas. Det handlar dels om hur socialtjänstens olika enheter samverkar, exempelvis genom ett mer familjeorienterat arbetssätt. Dels gäller det hur socialtjänsten samverkar med exempelvis skola och ideell sektor.

LIKSOM TIDIGARE ÅR blir det tydligt att det stöd som erbjuds barn som växer upp med missbruk skiljer sig mycket åt i landet. Det handlar om allt från vilken sorts stöd som finns och vem som bedriver verksamheten till vilka möjligheter barnen har att ta del av stödet. Vår enkät visar att det vanligaste sättet för barnen att komma till någon form av stödverksamhet är genom en kontakt med socialtjänsten, även om det inte alltid är socialtjänsten som bedriver själva stödverksamheten. Det finns kommuner som påpekar att stödet enbart kan ges barn via bistånd, efter att utredning har gjorts av socialtjänsten.

Å andra sidan finns det kommuner där barnen själva kan söka direkt till stödgrupperna, och där inget biståndsbeslut krävs. Någon respondent beklagar att det i deras kommun nu enbart går att delta i stödgrupp efter biståndsbeslut, vilket lett till färre deltagande barn jämfört med då gruppen var öppen.

AVSAKNAD AV STATISTIKUPPGIFTER om barn som får stöd förklaras av vissa kommuner med att flera av de insatser som görs för målgruppen inte kräver bistånd. Samtidigt är det flera kommuner som har svarat på enkäten där det finns tydliga och exakta siffror på antal barn som deltagit i exempelvis stödgrupp, utan biståndsbeslut. Men även de insatser som görs efter beslut om bistånd tycks för vissa vara svårt att ge uppgifter om, eftersom de inte kodas så att det framgår att det innefattar insats för barn till missbrukande förälder.

Varför det är så stora skillnader i om respondenterna kan, eller anser sig kunna, ge svar på enkätens frågor går inte att avgöra utifrån de resultat vi fått in. Vi ställer oss dock frågan vad det leder till att socialtjänsten inte själva vet hur många barn som får stöd kopplat till missbruk i familjen.

Att barnen är osynliga i statistiken är knappast en tillfredsställande situation. Hur ska chefer och politiker kunna fatta beslut om en verksamhet där varken behov, insatser eller resultat är synliga eller anses gå att redovisa?

Barn som växer upp med missbruk är självklart olika. Alla tilltals inte av gruppen som stödform.

ATT VARA EN KOMMUN med få invånare anges ibland som skäl till att det är svårt att driva stödgrupp. Vissa kommuner har löst detta genom att samverka kring stödgruppsverksamhet. Variationerna i antalet barn som får stöd kan inte förklaras enbart med kommunernas storlek. Det verkar helt enkelt som om vissa kommuner hittat sätt att rekrytera deltagare på, medan andra inte gjort det.

Flera kommuner anger att de har gemensamma stödgrupper för barn med olika stödbehov, som skilda föräldrar, psykisk ohälsa och liknande. Det är positivt att barnen får stöd, men det är viktigt att poängtera hur viktigt det kan vara för barnen att de får prata om den problematik som är specifikt kopplad till alkohol och andra droger.

BARN I MISSBRUKSMILJÖ är, precis som andra människor, olika. Exempelvis tilltals inte alla av eller upplever sig bli hjälpta av gruppen som stödform, vilket också är något som påtalas i kommentarer i vår kommunenkät. Utifrån enkätsvaren kan vi inte avgöra om det finns skillnader i effekt om stödet sker i en stödgrupp eller i annan form av insats från socialtjänsten. Däremot kan vi slå fast att det bara är en bråkdel av alla som växer upp med missbruk som nås av stöd.

Tröskeln till att hitta och få stöd behöver därför bli betydligt lägre än

vad den är idag. Digitala kanaler kan vara en framkomlig väg, åtminstone som ett första steg.

I VILKEN MÅN FÖRMÅR stödverksamheten nå de barn som inte redan är ”kända” av socialtjänsten? Om en verksamhet inte lyckas rekrytera deltagare hjälper det inte hur bra den är. En förutsättning för barn att själva kunna söka stöd, är att känna till att stödverksamheten överhuvudtaget existerar.

117 kommuner svarar att det behövs ökad informationsspridning.

Flera kommuner har satsat på information i skolan och det anges i år vara det näst vanligaste sättet att nå barnen (*se diagram 2*). Med tanke på barns och ungdomars användande av sociala medier borde det vara intressant för kommunerna att i större utsträckning använda dessa verktyg för att sprida kunskap om stödverksamhet och få kontakt med unga. Det är inte minst av stor vikt att vuxna som i olika sammanhang möter barn och familjer känner till vilket stöd som finns att få.

De som jobbar med stöd till barn i missbruksmiljö talar ofta om vikten av att tala klarspråk om missbruket. Här finns det mycket att förändra. I en intervjustudie med ungdomar som har haft kontakt med socialtjänsten säger 80 procent av ungdomarna att de inte har fått berättat för sig vad deras förälder har för sjukdom, diagnos eller problematik (*Maskrosbarn 2012*).

I VILKEN UTSTRÄCKNING har socialtjänsten rutiner som faktiskt synliggör barnen och som synliggör missbruket? Får exempelvis de vuxna som kommer till socialtjänstens missbruksenhet frågan om de har barn? I vilken utsträckning får de barn som är föremål för utredning, oavsett anledning, frågor som kan ge svar på om det förekommer missbruk i familjen? Om utredare inte uppmärksammar missbruket så fortsätter barnet att leva i en situation där det far illa.

En studie visar att socialtjänstens vuxnenhet samt barn- och ungdomsenhet jobbade i ”parallella stuprör” och kunde utreda samma familj, ovetandes om varandra, och att systematiskt samarbete saknades (*Alexanderson & Jess 2015*). Ökad samverkan inom kommunen lyfts mycket riktigt av 132 kommuner som viktigast för att utveckla verksamheten.

Samverkan har tagits upp som viktigaste åtgärd i vår enkät under flera år och vår förhoppning är att detta också är något som sker i verksamheten. Vi har genom åren sett flera exempel där samverkan mellan elevhälsan, övrig skolpersonal och socialtjänsten lett till att fler får stöd. Eftersom kommunerna fortsätter att lyfta behovet tolkar vi det som att det även framöver finns en hel del kvar att göra.

I KOMMENTARERNA PÅ vår enkät tas familjeorienterat arbetssätt upp som exempel på viktiga sätt att förbättra stödet för barnen. Flera kommuner deltar exempelvis i studien *Jag & min familj*, som vi berättar om i en artikel i rapporten. När en förälder missbrukar påverkas hela familjen, och det borde därför vara naturligt att även stödet vänder sig till hela familjen.

Samtidigt finns det behov av att barn kan få en stödinsats utan förälders medgivande. Detta är ett sätt att försäkra sig om barnets rätt till insats. Det är också viktigt att ha i åtanke att det som är bra för föräldern inte automatiskt är bra för barnet.

Det utvecklingsarbete som sker på flera håll kring ett ökat familje- och barnperspektiv inom socialtjänst och missbruksvård känns mycket angeläget och viktigt att dra lärdomar av.

BARNES DELAKTIGHET, att de får komma till tals i de processer som rör dem, är nödvändig för att kunna stödja barn och deras föräldrar på rätt sätt, konstateras det i slutrapporten från Nationella samordnaren för den sociala barn- och ungdomsvården (*Grefve 2017*). I slutrapporten framkom det även att socialsekreterarna upplevde att de har ett stort behov av utbildning i hur man samtalar med barn, eftersom det var något de inte fick lära sig under socionomutbildningen. Detta bekräftas av Junis egen enkätundersökning med blivande socionomer (*Zetterqvist 2018*).

Det är oroande att blivande socionomer saknar kunskap om hur de ska föra samtal om missbruk. Även en bred socionomutbildning måste kunna ge blivande socionomer tillräckliga färdigheter för att känna sig trygga med att kunna möta barnens behov. De socionomer som är ute i verksamheten behöver löpande få fortbildning.

Psykologen Frid Hansen vid norska Borgestadskliniken påpekar att alla som kommer i kontakt med barn med exempelvis oro, koncentrations- och inlärningssvårigheter bör ta upp frågor om alkoholvanor. Vuxenvärlden behöver visa barnen att de får lov att prata om alkohol.

SKOLAN ÄR EN PLATS där de flesta barn vistas och det är i skolan som många av konsekvenserna av missbruk i familjen kan bli tydliga. För barn i förskoleåldern kan förskolepersonalen vara de enda vuxna utanför familjen som de möter återkommande, vilket innebär att förskolepersonalen har ett stort ansvar för att agera om de känner oro för ett barn.

Alla som arbetar med barn och unga har en lagstadgad skyldighet att samverka för att ge stöd till barn i utsatta situationer. Bestämmelserna finns bland annat i socialtjänstlagen, skollagen och hälso- och sjukvårdslagen.

Junis undersökningar av grundlärarutbildningen samt förskolläraryr-

Alla som arbetar med barn och unga har en lagstadgad skyldighet att samverka för att ge stöd till barn i utsatta situationer.

bildningen (Zetterqvist 2017) visar att väldigt få blivande grundskollärare och förskollärare får undervisning om barn i familjer med missbruk. Eftersom problem i familjen även kan påverka skolresultatet är detta särskilt anmärkningsvärt. Att pedagoger har kunskap om missbruksproblematik skapar förutsättningar för fler barn att klara skolan. Det finns även behov av kompetensutveckling och löpande fortbildning.

Skola och förskola skulle dessutom i betydligt större utsträckning än idag kunna vara en arena för att nå barn med information om stödverksamhet.

UTIFRÅN FORSKNINGEN (se *Bakgrund*) och resultatet av årets kommunenkät förefaller några aspekter mer väsentliga att utveckla:

- Rekryteringen av deltagare till verksamheterna är problematisk. Här kan ökad samverkan vara en nyckel. Det finns även behov av att nå fler barn än de som redan är ”kända” av socialtjänsten.
- Det finns ett fortsatt stort behov av forskningsbaserad kunskap om stödverksamhet och erfarenhetsutbyte kring exempelvis lyckad rekrytering till stödgrupper. Utvärderingar om insatsernas effekt är också önskvärd.
- Barns delaktighet. Barnen måste komma till tals för att insatserna ska stämma överens med behoven. Insatser som är lättillgängliga och attraktiva för målgruppen bör utvecklas och spridas. Förbättringsarbetet för att öka barns och ungdomars delaktighet behöver fortsätta, även när det gäller stödformer för barn i missbruksmiljö.
- Ett familjeorienterat arbetssätt kan sannolikt ha en god effekt. Det är angeläget att sprida resultaten av den forskning som pågår kring detta.
- Att klara skolan är en stark skyddsfaktor. Skolan är även en viktig arena för att upptäcka dessa barn, ge dem stöd för att klara skolan och hänvisa till olika former av stödverksamhet. För att uppnå detta behöver medvetenheten i skolan öka. Samverkan mellan skola, elevhälsa och socialtjänst behöver utvecklas.
- Yrkesgrupper som möter barn och unga behöver ha grundläggande kunskap om barn i missbruksmiljö, för att känna sig trygga med att möta barnens behov. Lärare, forskollärare och socionomer är centrala yrkesgrupper.

RESULTATET AV JUNIS ENKÄT visar tydligt att behovet av samverkan är fortsatt stort, och vi ser positivt på det utvecklingsarbete som sker och som betonar barnets perspektiv och delaktighet. Junis vill fortsätta att delta i samtalet om hur stödet till barn i utsatta familjesituationer ska kunna förbättras och hitta vägar till att fler barn faktiskt nås av det stöd som finns.

Vi får heller aldrig glömma att det är missbruket hos den vuxne som får konsekvenser för barn. Här krävs åtgärder som minskar vuxnas drickande – för barnens skull.

Läs mer: Tidigare rapporter kan läsas på Junis hemsida www.junis.se/rapport.

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?			Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? <small>Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.</small>			Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018
Upplands Väsby kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödgrupp	Ej svar	5	–	Ej svar
Vallentuna kommun	Ja	Ej svar	Ja	Stödgrupp	Ej svar	Stödgrupp	10	Ej svar	10
Österåkers kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	–	Ej svar	Ej svar
Värmdö kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	2	10	1
Järfälla kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Kontaktfam./pers.	10	8	10
Ekerö kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Huddinge kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	20	24	31
Botkyrka kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	20	175	60
Salems kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödgrupp	–	10	30
Haninge kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	45	40	30
Tyresö kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	–
Upplands-Bro kommun	Ej svar	Ja	Nej	Ej svar	Stödsamtal	–	Ej svar	3	–
Nykvarns kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödsamtal	–	21	10
Täby kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	8	15	2
Danderyds kommun	Ja	Ej svar	Ja	Stödgrupp	Ej svar	Familjegrupp	5	Ej svar	10
Sollentuna kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Stockholms stad ¹	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödgrupp	Ej svar	17	27

1) 2017 gäller svar från 3 av 14 stadsdelar och 2018 5 av 14 stadsdelar.

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?			Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? <small>Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.</small>			Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018
Södertälje kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödgrupp	45	–	34
Nacka kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	46
Sundbybergs stad	Nej	Ej svar	Ja	–	Ej svar	–	–	Ej svar	–
Solna stad	Ja	Ej svar	Ja	Stödgrupp	Ej svar	–	6	Ej svar	5
Lidingö stad	Ja	Nej	Ej svar	Stödgrupp	–	Ej svar	5	–	Ej svar
Vaxholms stad	Ja	Ej svar	Ja	Stödsamtal	Ej svar	Stödgrupp	4	Ej svar	–
Norrälje kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Kontaktfam./pers.	Stödsamtal	20	20	10
Sigtuna kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	12	10	3
Nynäshamns kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödgrupp	10	14	8
Håbo kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	30	40	Ej svar
Älvkarleby kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	5	3	10
Knivsta kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Heby kommun	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Kontaktfam./pers.	Ej svar	Ej svar	1	Ej svar
Tierps kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Uppsala kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	115	Ej svar	Ej svar
Enköpings kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödgrupp	5	7	19
Östhammars kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	4	8

UPPSALA LÄN

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?			Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? <small>Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.</small>			Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018
Vingåkers kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	7	Ej svar	Ej svar
Gnesta kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	5	–
Nyköpings kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	85	29	87
Oxelösunds kommun	Nej	Ej svar	Ej svar	–	Ej svar	Ej svar	–	Ej svar	Ej svar
Flens kommun	Ja	Ej svar	Nej	Stödsamtal	Ej svar	–	10	Ej svar	–
Katrineholms kommun	Ja	Ja	Ja	–	Stödgrupp	Stödgrupp	13	15	25
Eskestuna kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar	18	18	Ej svar
Strängnäs kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	5	12	3
Trosa kommun	Ja	Nej	Ej svar	Stödsamtal	–	Ej svar	0	–	Ej svar
Ödeslövs kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Familjegrupp	Stödsamtal	9	–	1
Ydre kommun	Ej svar	Ej svar	Nej	Ej svar	Ej svar	–	Ej svar	Ej svar	–
Kinda kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	15	15	10
Boxholms kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Åtvidabergs kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar	19	15	Ej svar
Finspångs kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	14	10	Ej svar
Valdemarsviks kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	10
Linköpings kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	225	180	76

SÖDERMANLANDS LÄN

ÖSTERGÖTLANDS LÄN

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?		Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? <small>Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.</small>		Ungefär hur många barn har deltagit under året?				
	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018
Norrköpings kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	50	62	60
Söderköpings kommun	Ja	Ej svar	Ja	Stödsamtal	Ej svar	Stödgrupp	15	Ej svar	7
Motala kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	36	18	18
Vadstena kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	8	5	–
Mjölby kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Kontaktför./pers.	20	33	–
Aneby kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	3	Ej svar	Ej svar
Gnosjö kommun	Nej	Ja	Ja	–	Stödgrupp	Stödgrupp	–	–	–
Mullsjö kommun	Vej ej	Ja	Ej svar	–	Stödgrupp	Ej svar	–	3	Ej svar
Habo kommun	Nej	Ja	Ja	–	Stödsamtal	Stödsamtal	–	3	1
Gislaveds kommun	Ja	Ja	Ja	–	Stödgrupp	Stödgrupp	25	10	15
Vaggeryds kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	–	Ej svar	Ej svar	7	Ej svar	Ej svar
Jönköpings kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	25	15	19
Nässjö kommun	Ja	Ja	Ej svar	–	Stödgrupp	Ej svar	8	10	Ej svar
Värnamo kommun	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	4	Ej svar
Sävsjö kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	1	3	5
Vetlanda kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödsamtal	Ej svar	15	15
Eksjö kommun	Ja	Ja	Ja	–	Stödgrupp	Stödsamtal	–	7	12
Tranås kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	30	Ej svar	Ej svar

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?		Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? <small>Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.</small>		Ungefär hur många barn har deltagit under året?				
	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018
Uppvidinge kommun	Ja	Ej svar	Ja	Stödsamtal	Ej svar	Stödgrupp	7	Ej svar	3
Lessebo kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödgrupp	–	–	2
Tingsryds kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	2	7	10
Alvesta kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	–	Ej svar	Ej svar
Älmhults kommun	Ej svar	Nej	Ja	Ej svar	–	Stödsamtal	Ej svar	–	15
Markaryds kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödgrupp	–	0	5
Växjö kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödgrupp	16	50	3
Ljungby kommun	Ja	Ja	Ja	–	Stödgrupp	Stödsamtal	20	8	6
Högsby kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	10	–	Ej svar
Torsås kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	0
Mörbylånga kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Hultsfreds kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödsamtal	Ej svar	4	10	Ej svar
Mönsterås kommun	Ja	Ej svar	Nej	Stödsamtal	Ej svar	–	10	Ej svar	–
Emmaboda kommun	Nej	Ja	Ja	–	Stödsamtal	Stödsamtal	–	3	1
Kalmar kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödgrupp	–	11	25
Nybro kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Oskarshamns kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	30	30	Ej svar

KRONOBERGS LÄN

KALMAR LÄN

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?		Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? <small>Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.</small>				Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018
Västerviks kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödgrupp	4	5	6
Vimmerby kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	3	20	5
Borgholms kommun	Ja	Ej svar	Ja	Stödsamtal	Ej svar	Stödgrupp	5	Ej svar	10
Region Gotland	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	22	36	5
Olofströms kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	5	78	14
Karlskrona kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar	5	-
Ronneby kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	6	4	2
Karlsahamns kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödsamtal	Ej svar	-	38	Ej svar
Sölvesborgs kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödgrupp	6	10	8
Svalövs kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	28	8	6
Staffanstorps kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	29	25	15
Buriövs kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	6	Ej svar	Ej svar
Vellinge kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	12
Östra Göinge kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödsamtal	6	9	-
Örkelljunga kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödsamtal	10	7	7
Bjuvs kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar	5	4
Kävlinge kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	4	5	20

BLEKINGE LÄN SKÅNE LÄN
GOTLANDS LÄN

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?			Vilken typ av stödverksamhet erbjuder (i första hand) under året? <small>Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.</small>			Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018
Lomma kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	7	9	Ej svar
Svedala kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	7
Skurups kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	8	10	12
Sjöbo kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	7	9	10
Hörby kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödsamtal	20	20	20
Hörs kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	2	10	2
Torneililla kommun	Ja	Ej svar	Ja	Stödsamtal	Ej svar	Stödsamtal	1	Ej svar	12
Bromölla kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödgrupp	3	7	7
Osby kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	5	8	6
Perstorps kommun	Vej ej	Ej svar	Ej svar	-	Ej svar	Ej svar	-	Ej svar	Ej svar
Klippans kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödgrupp	15	9	2
Åstorps kommun	Ja	Ej svar	Ja	Stödsamtal	Ej svar	Stödgrupp	8	Ej svar	35
Båstads kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	-	2	10
Malmö stad	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	-	-	60
Lunds kommun	Ja	Ej svar	Ja	Stödgrupp	Ej svar	Stödgrupp	8	Ej svar	6
Landskrona stad	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	30	15
Helsingborgs stad	Ja	Ja	Ja	-	Stödgrupp	Stödgrupp	-	10	12

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?			Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? <small>Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.</small>			Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018
Höganäs kommun	Ja	Ej svar	Ja	Stödsamtal	Ej svar	Familjegrupp	5	Ej svar	3
Eslövs kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	–	Ej svar	Ej svar	10	Ej svar	Ej svar
Ystads kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	20	Ej svar	Ej svar
Trelleborgs kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	16	12	12
Kristianstads kommun	Ja	Ej svar	Ja	Stödgrupp	Ej svar	Stödgrupp	8	Ej svar	0
Simrishamns kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	30	23	26
Angelholms kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	30
Hässleholms kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödgrupp	50	48	10
Hylte kommun	Ja	Ja	Ja	Kontaktäm./pers.	Stödsamtal	Stödsamtal	10	7	10
Halmstads kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar	20	–
Laholms kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	–	Ej svar	Ej svar	–
Falkenbergs kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar	42	14	Ej svar
Varbergs kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	50	15	26
Kungsbacka kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	20	23	9
Härnada kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	11	9	5
Partille kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödsamtal	34	3	3
Öckerö kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	2

HALLANDS LÄN

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?				Vilken typ av stödverksamhet erbjöds (i första hand) under året? <small>Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.</small>				Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018		
Stenungsunds kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Tjörns kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	24	8		
Orust kommun	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	-	Ej svar	Ej svar	0	Ej svar		
Sotenäs kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Kontaktfam./pers.	Stödsamtal	5	5	2		
Munkedals kommun	Ja	Ej svar	Ja	Stödgrupp	Ej svar	Stödsamtal	1	Ej svar	1		
Tanums kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	0	5		
Dals-Eds kommun	Ja	Ej svar	Ja	Stödsamtal	Ej svar	Stödsamtal	10	Ej svar	10		
Färgelanda kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar		
Ale kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	9		
Lerums kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar		
Vårgårda kommun	Ja	Ja	Ja	Kontaktfam./pers.	Stödsamtal	Stödsamtal	-	0	10		
Bolebygdskommun	Ej svar	Ej svar	Nej	Ej svar	Ej svar	-	Ej svar	Ej svar	-		
Grästorps kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	-	Ej svar	Ej svar	2	Ej svar	Ej svar		
Essunga kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar		
Karlsborgs kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	2		
Gullspångs kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	0		
Tranemo kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	5		

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?			Vilken typ av stödverksamhet erbjuder (i första hand) under året?			Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018
Bengtstors kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Kontaktfam./pers.	Ej svar	15	5	Ej svar
Mejeruds kommun	Nej	Ja	Ej svar	–	Stödsamtal	Ej svar	–	5	Ej svar
Lilla Edets kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Kontaktfam./pers.	Ej svar	Ej svar	10
Marks kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Kontaktfam./pers.	Stödgrupp	Ej svar	–	–
Svenljunga kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödsamtal	7	15	10
Herrljunga kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Vara kommun	Ej svar	Nej	Nej	Ej svar	–	–	Ej svar	–	–
Götene kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Tibro kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	6	Ej svar	Ej svar
Töreboda kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	1	4	–
Göteborgs stad ²⁾	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	43	–	–
Mölnåls kommun	Ja	Ja	Nej	Stödgrupp	Stödgrupp	–	10	15	–
Kungälv kommun	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	30	Ej svar
Lysekils kommun	Ja	Ej svar	Ja	Stödgrupp	Ej svar	Stödsamtal	5	Ej svar	1
Uddevalle kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	50
Strömstads kommun	Nej	Nej	Ja	–	–	Stödgrupp	–	–	4
Vänersborgs kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	28	10	9

2) 2016 gäller 4 av 10 stadsdelar, 2017 och 2018 gäller alla stadsdelar.

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?			Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? <small>Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.</small>			Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018
Trollhättans stad	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	39	45	55
Alingsås kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödsamtal	30	30	30
Borås stad	Nej	Ja	Ja	–	Stödsamtal	Stödsamtal	–	–	20
Ulricehamns kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Åmåls kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	4	Ej svar	Ej svar
Mariestads kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	–	Ej svar	Ej svar	–	Ej svar	Ej svar
Lidköpings kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödsamtal	7	5	6
Skara kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	–	Ej svar	Ej svar
Skövde kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	7	10	50
Hjo kommun	Ja	Ja	Ja	–	Stödsamtal	Stödsamtal	0	10	2
Tidaholms kommun	Ja	Ja	Ja	–	Stödsamtal	Stödsamtal	–	5	1
Falköpings kommun	Vej ej	Vet ej	Vet ej	–	–	–	–	–	–
Kils kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	6
Eda kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödsamtal	35	17	25
Torsby kommun	Ja	Ej svar	Ja	Stödsamtal	Ej svar	Stödgrupp	–	Ej svar	6
Storfors kommun	Ja	Ja	Nej	Elevhälsan	Stödgrupp	–	6	0	–
Hammarö kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödgrupp	Ej svar	8	0	Ej svar

VÄRMLANDS LÄN

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?			Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året?			Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018
Munkfors kommun	Nej	Ej svar	Ja	-	Ej svar	Stödsamtal	-	Ej svar	12
Forshaga kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	-
Grums kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödgrupp	0	6	6
Årjängs kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	0	6	10
Sunne kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödsamtal	6	0	9
Karlstads kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödsamtal	5	25	13
Kristinehamns kommun	Ja	Ja	Ja	Elevhälsan	Stödgrupp	Stödgrupp	8	9	8
Filipstads kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	4	10	10
Hagfors kommun	Nej	Ja	Nej	-	-	-	-	0	-
Arvika kommun	Ja	Nej	Ja	Stödgrupp	-	Kontaktäm./pers.	16	-	25
Säffle kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	18	12	13
Lekebergs kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	5
Laxå kommun	Ja	Ej svar	Ja	Kontaktäm./pers.	Ej svar	Elevhälsan	5	Ej svar	4
Hallsbergs kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Kontaktäm./pers.	Stödgrupp	Ej svar	10	10
Degerfors kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödsamtal	10	2	20
Hällefors kommun	Ja	Ja	Nej	Stödsamtal	Stödgrupp	-	0	0	-
Ljusnarsbergs kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödgrupp	Ej svar	2	2

ÖREBRO LÄN

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?			Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? <small>Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.</small>			Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018
Örebro kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	99	107	100
Kumla kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar	4	4	Ej svar
Askersunds kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	3	6	10
Karlskoga kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	35	32	36
Nora kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	5	17	Ej svar
Lindesbergs kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Skinnskattebergs kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	3	Ej svar	Ej svar
Surahammars kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	5	10	2
Kungsörs kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar	–	0
Hallstahammars kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	–	Ej svar	Ej svar	–
Norbergs kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödsamtal	1	1	2
Västerås stad	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödgrupp	20	100	100
Sala kommun	Nej	Ja	Ja	–	Kontaktäm./pers.	Stödsamtal	–	10	15
Fagersta kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödgrupp	5	5	0
Köpings kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	5	4	10
Arboga kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödsamtal	8	12	9

VÄSTMANLANDS LÄN

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblemet?			Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? <small>Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.</small>			Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018
Vansbro kommun	Ja	Nej	Nej	Familjegrupp	-	-	5	-	-
Malungs kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Kontaktfam./pers.	Ej svar	Ej svar	0
Gagnefs kommun	Ja	Ja	Ja	Familjegrupp	Stödsamtal	Stödsamtal	10	5	8
Leksands kommun	Ja	Ja	Ja	Familjegrupp	Stödgrupp	Stödsamtal	10	6	26
Rättviks kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Familjegrupp	6	2	0
Orsa kommun	Ja	Ja	Ja	-	Stödsamtal	Stödgrupp	4	6	8
Ålvdalens kommun	Nej	Ej svar	Nej	-	Ej svar	-	-	Ej svar	-
Smedjebackens kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	12	Ej svar	Ej svar
Mora kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödsamtal	0	5	8
Falu kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödgrupp	27	20	19
Borlänge kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Elevhälsan	13	13	10
Sätters kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	10	10	10
Hedemora kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Avesta kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödgrupp	15	11	10
Ludvika kommun	Ja	Ej svar	Ja	Stödgrupp	Ej svar	Stödsamtal	12	Ej svar	10

DALARNAS LÄN

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblemen?			Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? <small>Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.</small>			Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018
Ockelbo kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	2	2	2
Hofors kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödsamtal	3	0	20
Ovanåkers kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	–	Stödgrupp	2	–	10
Nordanstigs kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Kontaktfam./pers.	Ej svar	Ej svar	–
Ljusdals kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	5	Ej svar	Ej svar
Gävle kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	20	Ej svar	Ej svar
Sandvikens kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödsamtal	6	35	23
Söderhamns kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	10	6	13
Boilnäs kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	12	9	7
Hudiksvalls kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	15	10	14
Ånge kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödsamtal	Ej svar	6	4	Ej svar
Timrå kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödsamtal	20	10	–
Härnösands kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödgrupp	20	5	13
Sundsvalvs kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödsamtal	16	30	30
Kramfors kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	4	56	–
Sollefteå kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	–	Ej svar	Ej svar
Örnsköldsviks kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	23	15

GÄVLEBORGS LÄN

VÄSTERNORRLANDS LÄN

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?			Vilken typ av stödverksamhet erbjuder (i första hand) under året?			Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018
Ragunda kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Bräcke kommun	Ja	Ej svar	Ja	Stödsamtal	Ej svar	Stödsamtal	15	Ej svar	–
Krokoms kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	–	5	15
Strömsunds kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	5
Åre kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar	3	4	Ej svar
Bergs kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	3	4
Härjedalens kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	10	10	3
Östersunds kommun	Ja	Ja	Ja	Kontaktfam./pers.	Stödsamtal	Stödgrupp	19	26	25
Nordmalings kommun	Ja	Ja	Ja	Kontaktfam./pers.	Kontaktfam./person	Stödsamtal	0	0	3
Bjurholms kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	4	Ej svar	Ej svar
Vindelns kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	5
Robertsfors kommun	Nej	Nej	Ja	–	–	Elevhälsan	–	–	2
Norsjö kommun	Nej	Ja	Ja	–	Stödsamtal	Stödsamtal	–	–	–
Malå kommun	Ja	Nej	Ja	Stödsamtal	–	Kontaktfam./pers.	–	–	1
Storums kommun	Nej	Ja	Ja	–	Stödsamtal	Elevhälsan	–	25	20
Sorsele kommun	Nej	Vet ej	Nej	–	–	–	–	–	–
Dorotea kommun	Nej	Ej svar	Ja	–	Ej svar	Kontaktfam./pers.	–	Ej svar	4
Vännäs kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar

JÄMTLANDS LÄN

VÄSTERBOTTENS LÄN

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?			Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året?			Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018
Vilhelmina kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	3	5	15
Åsele kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	0	1	1
Umeå kommun	Ja	Ja	Ej svar	Kontaktfam./pers.	Stödgrupp	Ej svar	30	20	Ej svar
Lycsele kommun	Ej svar	Ej svar	Nej	Ej svar	Ej svar	-	Ej svar	Ej svar	-
Skellefteå kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödsamtal	12	10	7
Arvidsjaurs kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	7	5	6
Arjeplogs kommun	Ja	Nej	Nej	Stödsamtal	-	-	0	-	-
Jokkmokks kommun	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Kontaktfam./pers.	Ej svar	Ej svar	3	Ej svar
Överkalix kommun	Nej	Ej svar	Nej	-	Ej svar	-	-	Ej svar	-
Kalix kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	8	10	14
Övertorneå kommun	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	2	Ej svar
Pajala kommun	Ja	Ja	Ja	Hemma hos ³	Familjestödjare ³	Annat ³	0	1	1
Gällivare kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	2
Älvsbyns kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	2	1	20
Luleå kommun	Ja	Ej svar	Ja	Stödgrupp	Ej svar	Stödsamtal	10	Ej svar	40
Piteå kommun	Nej	Nej	Nej	-	-	-	-	-	-
Bodens kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödsamtal	20	18	15
Haparanda stad	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	38
Kiruna kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	20	25	Ej svar

NORRBOTTENS LÄN

3) Kommunen har här angett eget alternativ (hemma hos-insatser 2016, familjestödjare/hemma hos-insatser 2017 och familjestödjare/hemma hos-insatser 2018) som den vanligaste insatsen.

Litteratur

Om böckerna är slut på förlaget, kan de finnas på bibliotek, som e-bok eller ljudbok på digitala tjänster.

Fakta

Upptäckt och stöd – Om barn till föräldrar med missbruksproblem

Karin Alexanderson och Elisabet Näsman, Studentlitteratur 2019

Familjer med missbruk – om glömda barn och glömda föräldrar

Anna-Bodil Bengtsson, Ingegerd Gavelin, Book in demand 2004

Lyssna på barnen

Barns funderingar kring vuxna och alkohol. Blå Bandet 2010

Du är en viktig vuxen i skolan / Du är en viktig vuxen i förskolan

Per Bøge & Jes Dige, svensk bearbetning Mia Berg och Monika Nyström, Randiga huset 2015

Kom vi gör om det

Carlsson, Jensen, Strömberg, Warvelin, Be My Rails Publishing, 2017

De glömda barnen

Margaret Cork, CAN 1984

Barn i familjer med missbruksproblem

Frid A Hansen (red) Studentlitteratur 1995

Flodhästen i vardagsrummet: om medberoende och om mötet med barnet inom oss

Tommy Hellsten, Verbum 1998

Du behövs som vuxen: en inspirerande bok för dina samtal med barn och unga

Petter Iwarsson, Gothia Fortbildning AB 2016

Våga fråga, våga lyssna, våga agera

Madeleine Pousette, SKL Kommentus Media 2011

Djävulsdansen – bli fri från medberoende

Ann Söderlund, Sanna Lundell, Bladh by Bladh, 2015

Djävulsdansen – studiematerialet

Bygger på tv-serien, NBV 2016. Finns att ladda ner på www.nbv.se.

Vuxna barn till alkoholister

Janet G Woititz, Larson förlag 2002

Vara vettig vuxen

Elisabeth Hagborg, Sofie Ribbing, Gothia 2009

När en förälder dricker för mycket

Tillhörande studieplan. Helena Wannberg, IOGT-NTOs Juniorförbund 2016. Kan laddas ner på www.junis.org.

Skönlitteratur

När kalla nätter plågar mig med minnen av hur det var

Jessica Andersson, Lena Katarina Swanberg, Albert Bonniers förlag 2009

Svinalängorna

Susanna Alakoski, Albert Bonniers förlag 2006

Håpas att du trifs bra i fängelset

Susanna Alakoski, Albert Bonniers förlag 2010

April i anhörigsverige

Susanna Alakoski, Albert Bonniers förlag 2015

Kriget är slut

Morgan Alling, Bokförlaget Forum 2010

Om någon vrålar i skogen

Malin Biller, Optimal Press 2010

Jag blundar tills jag finns

Marie Björk, Idus förlag 2014

Vi har ju hemligheter i den här familjen

Therése Eriksson, Ponto Pocket 2011

Alkohol, alkovråål

Elisabeth Hagborg, Alfabet 1999

Gabriellas resa

Elisabeth Hagborg, Tove Hennix
Olika förlag 2009

Vill inte gå hem

Therese Hercules, Hallgren & Björklund
2010

Jag ska bara fixa en grej i köket

Moa Hengren, Wahlström & Widstrand
2011

Jag är Zlatan

Zlatan Ibrahimovic, David Lagerkrantz,
Albert Bonniers förlag 2011

Ludde

IOGT-NTOs Juniorförbund 2019

Bli min mamma igen

Åsa Jinder, Bonniers 1991

Jag blev frisk av kärlek

Cecilia Johansson, Vulkan förlag 2012

Billie: Avgång 9:42 till nya livet

Sara Kadefors, Bonnier Carlsen 2016

Bergsprängardottern som exploderade

Lo Kauppi, Norstedts 2007

När mamma har druckit vin lagar hon inte mat

Sara Lind, Förlagshuset Siljans
Måsar KB, 2015

Mig äger ingen

Åsa Linderborg, Atlas 2007

Jag äger min story

Henrietta Lysén, Visto förlag 2019

Jag älskar den pojken

Bosse Löthén, Telegram Bokförlag 2010

Du satt på Karlavagnen

Caroline Nylander, Forum 2013

Kylskåpsbolibompa: en bok om att bo i ett familjehem

Lisbeth Pipping, Vulkan 2015

Glöm mig

Alex Schulman, Bookmark förlag 2016

Joy till världen

Viveka Sjögren, Libris förlag 2010

Imorgon är allt som vanligt

Lina Stoltz, Rabén & Sjögren 2014

Sara och den andra mamman

Olivia Trygg, Viktoria Olesen och Betty
Regnström Larsson, Trygga Barnen
2011

Århundradets kärleks saga

Märta Tikkanen, Schildts & Söderströms
2015

Kärleksbarnet

Hillevi Wahl, Norstedts 2007

Hungerflickan

Hillevi Wahl, Norstedts 2010

Liten

Stina Wirsén, Bonnier Carlsen 2015

**Kungen av Upp och Nerlandet:
en saga för små och stora barn
om missbruk i familjen**

Ulla Zetterlind, Peder Osterkamp,
Ulla Zetterlind förlag 2013

Varför har Hasse hare så blå öron?

Ulla Zetterlind, Peder Osterkamp,
Ulla Zetterlind förlag, 2015

Studier och rapporter

Barn som anhöriga

Rapportserie från CHES, Stockholms
universitet/Karolinska Institutet i sam-
arbete. *Finns att ladda ner hos Nationellt
kompetenscentrum anhöriga,*
www.anhoriga.se.

**Föräldrar i missbruks- och beroende-
vård och deras barn**

Fördjupade analyser av data som sam-
lats in av SKL, Sveriges kommuner och
landsting, vid en kartläggning av föräld-
rar inom missbruks- och beroendevård
i Sverige. CAN 2014. *Kan laddas ner på*
www.can.se.

**Barndom och föräldraskap
i missbrukets skugga**

Karin Alexanderson, Elisabet Näsman,
2015. Slutrapport från Barn i missbruks-
miljöer (BIM), Regionförbundet Uppsala
län och Uppsala universitet. *Finns att
ladda ner på* www.region uppsala.se.

▶ **Stödprogram riktade till barn och/ eller föräldrar när en förälder missbrukar alkohol eller andra droger – en kunskapsöversikt, Barn som anhöriga 2016:4**

Ulrika Järkestig Berggren & Elizabeth Hanson, Nationellt kompetenscentrum anhöriga 2016

Alkoholen och samhället, Tema: Alkoholens skador i andra hand, Rapport 2015/2016

Rapporterna i serien Alkoholen och samhället är utgivna av IOGT-NTO och Svenska Läkaresällskapet i samarbete med Forum Ansvar.

Finns att ladda ner på www.iogt.se.

Shit, den här människan bryr sig om mig!

Om skolans förmåga att upptäcka och ge stöd till elever som växer upp med föräldrar som har missbruksproblem, Alexanderson, Hammerin, Lind, Malmberg, Näsman & Stenhammar, Region Uppsala och Uppsala universitet 2017

Kan laddas ner på www.soc.uu.se

Barnets och ungdomens reform Förslag för en hållbar framtid,

Slutrapport från den nationella samordnaren för den sociala barn- och ungdomsvården, Regeringskansliet 2017

Rättighetsbärare eller problembärare?

Barns rätt att komma till tals och socialtjänstens insatser, Heimer, Näsman & Palme 2017

Struggling with parenthood after an upbringing with substance abusing parents

Eva Landegren Tedgård, Lunds universitet 2018

Junis undersökningar

Studier över vilken utbildning kring om barn till missbrukare som ges till blivande förskollärare, lärare respektive socionomer. Zetterqvist, M., IOGT-NTOs Juniorförbund/CAN, 2017-2018.

Finns att ladda ner på www.junis.org.

Kommunernas stöd till barn som växer upp i familjer med missbruk

Rapporter från IOGT-NTOs Juniorförbund, Junis, från 2005 och framåt. *Finns att ladda ner på www.junis.org.*

Filmer

Isblomma

Om Isa vars pappa är beroende av alkohol. Vänder sig till ungdomar i åldern 13 år och uppåt. Bona Via & duR Film 2009, www.bonavia.se.

sara.nu

Om tonåriga Sara som växer upp med missbruk. Producerad i samarbete mellan Fritid Stenungsund och Nösnäsgymnasiet Stenungsunds kommun, med hjälp av Pelikanen stödcentrum för barn i Stenungsund. www.pelikanen.info.

Svinalängorna

Om barns utsatthet för vuxnas missbruk. Baserad på Susanna Alakoskis bok med samma namn. Finns att köpa som dvd. Kan även beställas för skolvisning via Svenska Filminstitutet, www.sfi.se.

Sebbe

Sebbe är 15 år och älskar sin mamma för att han inte kan annat. Finns att köpa som dvd. Kan även beställas med filmhandledning för skolvisning via Svenska Filminstitutet, www.sfi.se.

Som en Zorro

Två bästa kompisar: den ene bor i fina huset och får allt han pekar på. Den andre bor med sin mamma, som dricker lite för mycket och har morgonrock hela dagarna. Kan beställas med filmhandledning för skolvisning via Svenska Filminstitutet, www.sfi.se.

Hasses dagbok

Hans Henrik Olsson är åtta år och skriver dagbok. Hans föräldrar är alkoholister. Genom dagboken får vi följa Hasses tankar och funderingar under några dramatiska månader. Animerad film av Johan Hagelbäck efter Siv Widerbergs bok Hasse. Årskurs F-2. Kan beställas med filmhandledning för skolvisning via Svenska Filminstitutet, www.sfi.se.

Mig äger ingen

En gripande men samtidigt varm och humoristisk berättelse om femåriga Lisas villkorslösa kärlek till sin alkoholiserade pappa. Fritt baserad på Åsa Linderborgs självbiografiska roman med samma namn. Finns att köpa som dvd. Kan även beställas med filmhandledning för skolvisning via Svenska Filminstitutet, www.sfi.se.

Barn och anhöriga berättar

En filmserie för och om barn som är anhöriga. En film handlar om Jack och Hannes som har en mamma som idag är nykter alkoholist. I filmen berättar familjen tillsammans hur det var då och hur de fick hjälp när det var som svårast. Nationellt kompetenscentrum anhöriga, www.anhoriga.se.

Webben

Drugsmart, www.drugsmart.com

CAN:s sajt för information, chatt med mera. Särskild sida om missbruk i familjen med fakta, berättelser, hjälp och stöd. Kontaktuppgifter till landets stödgrupper.

Ersta Värdpunkten

www.erstavandpunkten.se

Ersta Värdpunkten vänder sig till anhöriga till missbrukare, och har stödgrupper för alla åldrar. Verksamheten finns i Stockholm, men det finns omfattande information och stödfunktioner även via nätet.

Trygga Barnen

www.tryggabarnen.com

Stiftelse med syfte att hjälpa barn, ungdomar, föräldrar och anhöriga i familjer med beroendeproblematik. Har stödgrupper, chatt med mera.

Maskrosbarn, www.maskrosbarn.org

Ideell förening som stödjer ungdomar som har föräldrar som missbrukar och/eller är psykiskt sjuka.

Kuling.nu

En mötesplats för dig med en förälder med psykisk sjukdom. Fakta, tips och forum där man kan dela erfarenheter med andra.

ACA, www.aca-sverige.org

Gemenskap för vuxna barn till alkoholister och från andra dysfunktionella familjer (Adult Children of Alcoholics).

Al-Anon familjegrupper, www.al-anon.se

Gemenskap för anhöriga och vänner till alkoholister.

Nar-Anon, www.nar-anon.se

Nar-Anons medlemmar är anhöriga och vänner som är oroliga för att någon som står dem nära använder eller har använt narkotika.

FAS-portalen, www.fasportalen.se

En omfattande kunskapsbas om FASD (fetala alkoholspektrumstörningar), men också om andra drogrelaterade foster-skador.

Glasklar, www.glasklar.se

Ett initiativ från IOGT-NTO-rörelsen som syftar till att lyfta på locket och bryta tabu – tala klarspråk om alkoholen och dess konsekvenser.

Implementeringsverket

www.implementeringsverket.se

Erbjuder utvecklingsprogram för familjeorienterad missbruks- och beroendevård samt barn- och ungdomsvård.

▶ **IOGT-NTO, www.iogt.se**

Nykterhetsorganisation som erbjuder en drogfri gemenskap för vuxna. Driver kamratstödsverksamhet, kurser med mera som tar upp både beroende och medberoende.

Jag vill veta, www.jagvillveta.se

Brottsoffermyndighetens informationskoncept som vänder sig direkt till barn som offer för exempelvis våld. Består av en webbplats, spel, filmer, trycksaker på nio olika språk och barnboken Liten.

NBV, www.nbv.se

Nykterhetsrörelsens Bildningsverksamhet, studieförbund som bedriver studieverksamhet och kulturarrangemang kring bland annat alkohol och andra droger, medberoende och folkhälsa.

Koll på soc, www.kollpasoc.se

Sajt som vänder sig till barn och unga som vill eller behöver få koll på socialtjänsten. Drivs av Barnombudsmannen.

orosanmälan.se

En enkel hemsida för att underlätta utförandet av orosanmälningar. Drivs av ideell förening, grundad av ambulanssjuksköterska.

Nationellt kompetenscentrum anhöriga www.anhoriga.se

En samarbetsresurs för att utveckla framtidens anhörigstöd. Barn som anhöriga är ett av Nka:s områden.

Rädda Barnen, www.raddabarnen.se

Barnrättsorganisation. Här kan man bland annat ladda ner foldern "Orolig för ett barn – vad kan jag göra?".

Samverkan kring barn och unga [socialstyrelsen.ghost.se /samverkan-barn](http://socialstyrelsen.ghost.se/samverkan-barn)

Socialstyrelsens övergripande presentation av viktiga delar i arbetet med samverkan kring barn och unga.

Tidigatecken.nu

Allmänna Barnhusets material om tidiga varningssignaler på att ett barn far illa. Läs på webben eller ladda ned broschyr.

Trygga Möten, www.tryggamoten.se

Trygga Möten är en webbkurs framtagen av Scouterna för alla som jobbar med barn och unga och som handlar om att skapa en trygg och säker verksamhet fri från övergrepp.

Ungdomsmottagningen, www.umo.se

Här finns en avdelning med temat "Att må dåligt", med artiklar inom området. Att må dåligt ibland hör till livet, men det finns hjälp och stöd att få.

Ungdomens Nykterhetsförbund www.unf.se

Ungdomsorganisation som jobbar för en helnykter livsstil och erbjuder nykter miljö för ungdomar. Bedriver även kunskapsspridning kring att växa upp med missbruk.

Jobbigt hemma

www.junis.org/jobbigthemma

Råd och stöd för barn, när en vuxen dricker för mycket.

Poddar

Medberoendepodden

www.medberoendepodden.se

En podcast om medberoende och dess olika skepnader och om vilken typ av hjälp som finns att få.

BVC-podden, avsnitt 32 "Det går att göra nåt åt sitt eget alkoholbruk"

<https://bvcpodden.fireside.fm/32>

Om oss som ger ut den här rapporten

Junis är barnens organisation. Vi finns i hela landet och ger möjlighet till roliga och utvecklande fritidsaktiviteter där barnen själva får vara med och bestämma. Verksamheten sker i nykter miljö med engagerade och utbildade ledare.

Junis står på barnens sida. Vi arbetar för att skapa opinion och påverka beslutsfattare – både i Sverige och internationellt – för barns rätt att växa upp i en trygg och nykter miljö. All vår verksamhet vilar på grundsatserna demokrati, solidaritet och nykterhet.

En av Junis viktigaste frågor är att vara barnens röst i alkoholdebatten. Ett led i den debatten är att årligen ge ut den här rapporten där vi undersöker vilket stöd landets kommuner erbjuder barn som växer upp i familjer med missbruk.

Mer om Junis: www.junis.se, info@junis.se, 08-672 60 70

I den här rapporten redovisar IOGT-NTOs Juniorförbund, Junis, vilken stödverksamhet som landets kommuner erbjuder barn som växer upp med missbruk eller beroende.

Vi ger också exempel på människor, forskning och verksamhet som gör skillnad för de här barnen.

Läs även våra tidigare skrifter från 2005–2018 där vi beskriver verkligheten för barnen och visar hur kommunerna jobbar med att ge stöd.

Rapporterna går att beställa på Junis hemsida.

www.junis.se